

RAKKAUTTA YLI RAJOJEN

AVIOLIITON PERUSTEELLA SUOMEEN MUUTTANEIDEN
BRASILIALAISTEN KOKEMUKSIA SOPEUTUMISESTA

Anni Rodriguês

Opinnäytetyö, kevät 2016

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaalialan koulutusohjelma

Diakonisen sosiaalityön suun-
tautumisvaihtoehto

Sosionomi (AMK) +

diakonin virkakelpoisuus

TIIVISTELMÄ

Rodriguês, Anni. Rakkautta yli rajojen. Avioliiton perusteella Suomeen muuttaneiden brasilialaisten kokemuksia sopeutumisesta. Helsinki, kevät 2016, 57 s. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma, diakonisen sosiaalityön suuntautumisvaihtoehto, sosionomi (AMK) + diakonin virkakelpoisuus.

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää avioliiton perusteella Suomeen muuttaneiden brasilialaisten kokemuksia Suomeen sopeutumisen haasteista sekä mikä on suomalaisen puolison merkitys ulkomaalaisen puolison integroitumisessa. Kohderyhmänä olivat suomalaisen kanssa avioituneet brasilialaiset.

Opinnäytetyö oli laadullinen tutkimus, jossa aineistonkeruumenetelmänä käytettiin yksilohaastattelua. Haastatteluun osallistui kuusi brasilialaista henkilöä, joilla oli suomalainen puoliso. Kysymykset olivat kaikille haastateltaville samat. Haastateltavat saivat mahdollisuuden kertoa omista kokemuksistaan ja näkemyksistään vapaasti.

Opinnäytetyön teoriaosuudessa käsiteltiin keskeisimpiä maahanmuuttoon ja monikulttuurisuuteen liittyviä käsitteitä, aiempia tutkimuksia avioliittomuutosta, monikulttuurisia avioliittoja Suomessa sekä kotouttamisen lainsäädäntöä ja avioliittomuuttajien tukien rakentumista. Opinnäytetyössä selvitettiin myös Suomen evankelis-luterilaisen seurakunnan tämänhetkistä tarjontaa tämän maahanmuuttajaryhmän kotoutumisen edistämiseksi sekä pohdittiin miten seurakunta voisi osallistaa avioliittomuuttajia yhteisöönsä rakentamalla verkostoja ja kehittämällä monikulttuurista toimintaansa ja viestintäänsä.

Opinnäytetyön tuloksissa tarkasteltiin kulttuurieroja suomalaisen ja brasilialaisen kulttuurin välillä pohjautuen haastateltavien kokemuksiin ja teoriatietoon. Avioliittomuuttajien keskeisimpiä sopeutumishaasteita olivat kieli sekä vaikeus toteuttaa omia haaveita koulutuksen ja työuran suhteen. Haastateltavien kokemukset suomalaisen puolison merkityksestä heidän integroitumisessaan olivat vastaan sitä ennakkokäsitystä, jonka mukaan avioliittomuutto nähdään johtavan ulkomaalaisen puolison mutkattomaan kotoutumiseen. Suomalainen puoliso ei useinkaan ollut tietoinen ulkomaalaisen puolison oikeuksista tai mahdollisuuksista.

Haastattelujen pohjalta avioliiton perusteella Suomeen muuttaminen nähtiin kotoutumisen kannalta haastavampana kuin muista syistä Suomeen muuttaneiden kotoutuminen. Avioliitto Suomen kansalaisen kanssa ei ole oikotie suotuisaan integroitumiseen.

Asiasanat: avioliittomuutto, monikulttuurinen avioliitto, kotoutuminen, brasilialais-suomalaiset avioliitot

ABSTRACT

Rodriguês, Anni. Love beyond borders. Integration experiences of Brazilians who have migrated to Finland due to marriage. Helsinki, Spring 2016, 57 p. Diaconia University of Applied Sciences, Degree programme in Social Services, Option in Diaconal Social work. Degree: Bachelor of Social Services.

The thesis was based on the experiences of Brazilians who have migrated to Finland due to marriage. The aim of the study was to find out the main challenges they have experienced in their integration process to Finland and what significance the Finnish spouse had in the foreigner's integration. The focus group of this study was Brazilians married to Finns.

The research method of this thesis was qualitative. Individual interviews were used for information gathering. Six Brazilians were interviewed. They all were married to Finns. The questions were same for everyone. The interviewees had the opportunity to share freely about their experiences and thoughts during the interviews.

The theoretical part of this thesis concerns concepts of immigration and multiculturalism. It also contains previous research done on marriage-based migration, multicultural marriages in Finland and legislation about integration and the structure of the support system. In this thesis was also considered what the Finnish Lutheran church has to offer to help the integration process of this particular immigrant group and how they, the foreign spouses, could be introduced into the church community by creating connections and improving the church's multicultural activities and communication.

In this thesis was considered the difference between Brazilian and Finnish culture based on theory and the experience of the interviewees. The main challenges these Brazilian immigrants had faced during their integration process were the Finnish language and the difficulty to execute their own hopes and plans towards education and career. Based on the interviewees' experiences the Finnish spouse had little significance in their integration process. The Finnish spouse was mostly unaware of the foreign spouse's rights and possibilities.

The main conclusion of this thesis was that the integration of the marriage-based immigrants emerged as more challenging than the integration of the immigrants migrated due to other grounds. Being married to a Finn does not mean an effortless integration for the foreign spouse.

Keywords: marriage-based migration, multicultural marriage, integration, brazilian-finnish marriages

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 KESKEISET KÄSITTEET	7
2.1 Monikulttuurisuus ja maahanmuutto	7
2.2 Integraatio eli kotoutuminen	9
3 AVIOLIITTOMUUTON TEOREETTINEN VIITEKEHYS	11
3.1 Aiempia tutkimuksia avioliittomuutosta	11
3.2 Monikulttuuriset avioliitot Suomessa	12
3.4 Kotouttamisen lainsäädäntö ja tuen muodot	14
4 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TOTEUTUS	18
4.1. Tarkoitus, tutkimuskysymykset	18
4.2. Aineiston keruu- ja analysointimenetelmät	19
5 TUTKIMUSTULOKSET	22
5.1 Kulttuurierot	22
5.2 Keskeisimmät sopeutumishaasteet	28
5.3 Suomalaisen puolison merkitys integroitumisessa ja tuen saannissa	37
6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	44
6.1 Avioliittomuuttoa koskevien ennakkokäsitysten tarkastelu	44
6.2 Seurakunnan rooli avioliittomuuttajien tukijana	46
6.3 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	50
LÄHTEET	52

1 JOHDANTO

Arvellaan, että vuonna 2030 Suomessa asuu noin puoli miljoonaa ulkomaalaista. Ulkomaalaisia ovat sellaiset henkilöt, joilla ei ole Suomen kansalaisuutta. Viimeisten vuosikymmenien aikana maahanmuuton syyt ovat monipuolistuneet. (Mäkisalo-Ropponen 2012, 21.) Suomeen muuton pääasialliset syyt ovat perhe, opiskelu ja työnteko. (Sisäministeriö 2013, 7). Maahanmuuttoviraston mukaan vuonna 2013 yli 10 000 henkilöä haki ensimmäistä oleskelulupaa perhesiteen perusteella. Yli 2 600 tapauksessa Suomen kansalainen oli perheenkokoajana. (Anttoora 2014, 8.) Vuonna 2015 suomalaisen puolison kanssa avioituneiden oleskelulupahakemuksia tuli vireille yhteensä 2 675 (Migri.fi 2015). Viimeisimpien tilastojen mukaan 1.1.–29.2.2016 välisenä aikana oleskelulupahakemuksia perhesiteen perusteella tuli 1476. Näistä 410 tapauksessa lupaa haettiin suomalaisen puolison perusteella. (Migri.fi 2016.)

Ihmisillä on usein sellainen luulo tai käsitys, että ulkomaalaisten, jotka ovat avioituneet suomalaisen kanssa, olisi helpompi sopeutua Suomeen kuin muista syistä Suomeen saapuvien maahanmuuttajien. Kielen oppimisen, suomalaiseen yhteiskuntaan integroitumisen ja työelämään pääsyn oletetaan olevan mutkattomampaa avioliittomuuttajalla. Yllättävän monet jopa luulevat, että ulkomaalaisen avioituessa Suomen kansalaisen kanssa tämä saisi automaattisesti Suomen kansalaisuuden. Näin ei tietenkään ole, vaan Suomen kansalaisuuden hakeminen on monimutkainen ja haastava prosessi. Erikoistutkija Minna Säävälän (2010) mukaan avioliittomuuttoa pidetään usein muuttajan kannalta mutkattomana ilmiönä, joka johtaa luontevasti ulkomaalaisen henkilön onnistuneeseen integroitumiseen. Tällaiseen tulokseen ei kuitenkaan aina päästä. Vaikka avioliitto suomalaisen puolison kanssa tarjoaisikin mahdollisuuden oppia kieltä osana arkea, liittyy kotoutumiseen monenlaisia haasteita. (Säävälä 2010.)

Tässä opinnäytetyössä syvennyn tarkastelemaan avioliittomuuttoa ja avioliittomuuttajien sopeutumishaasteita brasilialais-suomalaisten avioliittojen kontekstissa. Viime vuonna 2015 Suomessa asui 943 brasilialaista (Migri.fi). Painopiste opinnäytetyössä on avioliiton perusteella Suomeen muuttaneiden brasilialaisten sopeutumiskokemuksissa ja siinä, miten heidän kotoutumisensa on onnistunut tai ei ole onnistunut. Selvitän myös, mikä merkitys suomalaisella puolisoilla on avioliittomuuttajan kotoutumisessa.

Tätä opinnäytetyötä varten haastattelin kuutta brasilialaista henkilöä ja kuulin heidän omakohtaisia kokemuksiaan Suomeen sopeutumisesta. Kansalaisuuden valintaan vaikutti oma kokemus ja brasilialaisen kulttuurin tuntemus. Opinnäytetyö on kuitenkin yleishyödyllinen selvitys siitä, millainen on avioliittomuuttajan kotoutumisprosessi Suomeen ja minkälaisia haasteita se sisältää. Tulokset ovat hyödynnettävissä muidenkin kansallisuuksien kohdalla. Aihe on varsin ajankohtainen ja opinnäytetyön kautta saatu tieto hyödyttää sosiaali- ja kirkon alan ammattilaisia, jotka työssään kohtaavat avioliiton perusteella Suomeen muuttaneita ulkomaalaisia antaen heille lisätietoa ja ymmärrystä tämän maahanmuuttajaryhmän tarpeista.

2 KESKEISET KÄSITTEET

2.1 Monikulttuurisuus ja maahanmuutto

Monikulttuurisuus voidaan ymmärtää monin eri tavoin. Väestöliiton julkaisun *Olemme muuttaneet ja kotoudumme* -määritelmä kuvaa monikulttuurisuus käsitettä väestön kulttuurisena ja etnisenä monimuotoisuutena. Se tarkoittaa mm. eri kieliä, uskontoja ja kansallisuuksia, erilaista tapakulttuuria ja elämäntyyliä, erilaisia arjen käytäntöjä, erilaista tapaa viettää vapaa-aikaa sekä erilaisia arvoja ja tapoja perhesuhteissa. Monikulttuurisuuteen liittyvään poliittiseen ajattelutapaan voidaan liittää pyrkimys edistää kulttuurivähemmistöjen mahdollisuuksia säilyttää oman kulttuurinsa toiminta- ja ajattelutapoja. (Alitolppa-Niitamo, Fågel & Säävälä 2013, 7.) Myös Saukkonen (2013) kuvaa monikulttuurisuutta yhteiskunnan etnisenä ja kulttuurisena monimuotoisuutena. Toisaalta yhteiskunta voi olla varsin monimuotoinen, mutta se ei tue monikulttuurisuutta. Tästä esimerkkiä näyttää Ranska. Suomessa taas vähemmistöjen ja niiden kulttuuristen oikeuksien tukeminen on tutkimusten perusteella muuhun Eurooppaan verrattuna hyvin toteutunut. MCP-indeksin (Multiculturalism Policy Index) mukaan Suomi kuului vuonna 2010 Kanadan, Australian ja Ruotsin ohella niihin maihin, joissa multikulturalistinen politiikka oli vahvinta. Tulos on melko yllättävä, sillä julkisessa keskustelussa Suomi on aina nähty ahdasmielisenä ja suvaitsemattomana. Saukkosen (2013) mukaan Suomi on kuitenkin tilastojen perusteella varsin multikulturalistinen maa, jossa kulttuurinen monimuotoisuus ja sen tukeminen on liitetty vahvasti lainsäädäntöön ja linjauksiin. Valtion tehtävä on historiallisten vähemmistöjen, alkuperäiskansan ja maahanmuuttajien kielen, kulttuurin ja identiteetin tukeminen. (Saukkonen 2013, 115-125.)

Opetusministeriön (2009) julkaisussa Suomi kuvataan monikulttuuriseksi ja identiteetiltään vahvaksi maaksi, jossa kulttuurien moninaisuus nähdään rikkautena. Maahanmuuton kasvaessa maahanmuuttajat ovat luovuus- ja lahjakkuusresurssi yhteiskunnalle. Maahanmuuttajien kotoutumisen onnistuessa monikulttuurisuuden myönteiset vaikutukset voivat entisestään

vahvistaa suomalaista kulttuuria. Toisaalta moninaistumiseen ja monikulttuurisuuteen liittyy myös riskejä. Jos maahanmuuttajat ovat vaarassa jäädä valtakulttuurin ulkopuolelle, syntyy osakulttuureita, jotka lisäävät yhteiskunnallista eriarvoistumista. (Opetusministeriö 2009, 16.)

Maahanmuuttajasta puhuttaessa tarkoitetaan yleisesti ottaen ulkomailla syntynyttä, ulkomaalaistaustaista henkilöä. Se on käytetyin käsite ulkomaalaistaustaisista puhuttaessa. Henkilöstä tulee maahanmuuttaja tämän muuttaessa maahan, joka ei ole hänen syntymä- tai kotimaansa. Käsitteet pakolainen ja turvapaikanhakija viittaavat lailliseen statukseen, joka vaikuttaa esimerkiksi työntekomahdollisuuksiin ja kotipaikkaoikeuteen. (Martikainen ja Tiilikainen 2007, 18.) Pakolainen on sellainen henkilö, jolla on aihetta pelätä joutuvansa vainotuksi alkuperän, uskonnon, kansallisuuden, tiettyyn uskonnolliseen ryhmään kuulumisen tai poliittisen mielipiteen vuoksi. Pakolaisaseman antaa valtio myöntäessään turvapaikan tai UNHCR (YK:n pakolaisjärjestö) katsoessaan jonkun henkilön pakolaiseksi. (Mäkisalo-Ropponen 2012, 21.) Kun Suomeen oleskeluluvan saanut henkilö hakee ulkomailla asuvalle perheenjäsenelleen tai jäsenilleen lupaa tulla Suomeen, on kyse perheenyhdistämisestä. Siirtolaisista puhuttaessa viitataan yleensä työperäiseen maahanmuuttoon. Paluumuuttajat ovat etnisesti suomalaisia, jotka ovat muuttaneet Suomeen asuttuaan pysyvästi ulkomailla tai jotka ovat syntyneet siellä. Inkeriläisistä ja entisen Neuvostoliiton alueelta tulleista suomalaistaustaisista käytetään nimitystä paluumuuttaja tai maahanmuuttaja. (Martikainen & Tiilikainen 2007, 18).

On hyvä myös pohtia sitä kuinka kauan ihmistä voi tai tulee kutsua maahanmuuttajaksi? Jos kielitaito on hallussa ja ihminen kokee kotoutuneensa hyvin yhteiskuntaan ymmärtäen sen rakenteita ja toimintaa, voi maahanmuuttotausta merkitä hänelle enää vain suomalaisesta arjesta poikkeavia tapoja kuten useamman kielen käyttöä tai erilaista ruokaa, muistoja menneistä ajoista jossain muualla tai vierailuja toisessa maassa. Maahanmuuttoajalla on suuri merkitys sille, miten ihminen kokee oman maahanmuuttotaustansa. (Alitolppa-Niitamo, Söderling & Fågel 2005, 11.)

Globalisaation näkyviä merkkejä ovat matkailu, kansainvälinen muuttoliike ja nopeasti kasvava teknologia. Kulttuurien välisen kommunikoinnin lisääntyä on myös **monikulttuuristen avioliittojen** määrä lisääntynyt. Yksilöt kohtaavat toisiansa eri ympäristöissä globaalisti. Ulkomailla tapahtuva opiskelu tai työskentely voivat johtaa romanttisiin suhteisiin ja sitä kautta avioitumiseen. Maailmalla tunnettu ”mixed marriages” -trendi on kuitenkin vielä suhteellisen tuore ilmiö Suomessa (Lainiala & Säävälä 2012, 7). Avioliitto on kansainvälisen muuttoliikkeen seuraus, mutta myös sen aiheuttaja. Monikulttuurisista avioliitoista käytetyt termit kuten kaksikulttuuriset avioliitot, kansainväliset avioliitot, seka-avioliitot, transnationaalit avioliitot ja transkultturaaliset avioliitot ilmentävät avioliittorakenteen muutosta ja dynamiikkaa. (Heikkilä 2014, 9.) Lainialan ja Säävälän (2010) mukaan avioliiton kautta Suomeen muuttaneisiin ulkomaalaisiin suhtaudutaan nopeammin kuin muihin maahanmuuttajiin (Lainiala & Säävälä 2010, 92).

Käsite **avioliittomuuttaja** on varsin vähän käytetty, mutta opinnäytetyöni kannalta toimiva kuvaamaan avioliiton perusteella Suomeen muuttaneita ulkomaan kansalaisia. Käsitteen käytön validiutta osoittaa se, että Väestöliiton monikulttuurisuusasioiden päällikkö, sosiaali- ja kulttuuriantropologian dosentti Minna Säävälä käyttää käsitteitä avioliittomuutto ja avioliittomuuttaja artikkeleissaan (Väestöliitto 2015). Opinnäytetyössäni on useaan otteeseen viitattu hänen teksteihinsä. Pidän avioliittomuuttaja -käsitettä opinnäytetyöni kannalta hyödyllisenä ja selventävänä. Se myös helpottaa kirjallista muotoa ja otsikointia. Tässä opinnäytetyössä käytän molempia käsitteitä, maahanmuuttajaa ja avioliittomuuttajaa tarkoittaessani avioliiton perusteella Suomeen muuttaneita ulkomaan kansalaisia.

2.2 Integraatio eli kotoutuminen

Kun maahanmuuttaja on asettunut aloilleen uuteen asuinmaahan, hän alkaa etsiä paikkaansa yhteiskunnassa. Tätä prosessia voidaan kutsua erilaisilla nimityksillä kuten sopeutuminen, sulautuminen tai akkulturaatio.

Kansainvälisessä keskustelussa on viime aikoina päädytty nimitykseen integraatio eli kotoutuminen. (Saukkonen 2013, 65.) Sana kotoutuminen on varsin uusi termi suomen kielessä. Se otettiin käyttöön 1990-luvulla lähinnä maahanmuuttohallinnon piirissä, mutta on vähitellen yleistynyt tavallisessakin kielenkäytössä. Kotoutuminen johdetaan sanasta integraatio, joka tarkoittaa jonkin osaksi tulemistä. Integraatioprosessin aikana maahanmuuttaja asettuu ja tulee osalliseksi uuteen elinympäristöönsä muun muassa taloudellisesti, sosiaalisesti ja poliittisesti. Maahanmuuttajan voidaan puhua kotoutuneen, kun hän kokee tulleen osaksi suomalaista yhteiskuntaa. Tämä on ideaalinen kotoutumismalli. Muita mahdollisia tapoja reagoida ovat assimilaatio eli sulautuminen, segregatio eli eristäytyminen ja marginalisaatio eli syrjäytyminen. Kotoutuminen on yksilöllistä ja tapahtuu hieman eritahtisesti. Kielen oppiminen, kulttuurinen sopeutuminen sekä työelämään pääseminen kehittyvät eri nopeudella. Kotoutumisen näkökulmasta on myös oleellista ymmärtää, että oleskeluluvan luonne vaikuttaa paljon maahanmuuttajan asemaan ja mahdollisuuksiin Suomessa. Oleskeluluvasta riippuen hänellä on erilaisia oikeuksia ja velvollisuuksia uudessa asuinmaassa. (Mäkisalo-Ropponen 2012, 22; Martikainen & Tiilikainen 2007, 19-24.)

Kotoutumisen onnistumiseksi tarvitaan sitoutumista niin maahanmuuttajalta itseltään kuin vastaanottavalta yhteiskunnaltakin. Kyseessä on kahdensuuntainen prosessi. Kotoutumislaki määrittelee kotoutumisen maahanmuuttajan ja yhteiskunnan väliseksi kehitykseksi, joka tähtää maahanmuuttajan yhteiskunta- ja työelämä tietojen ja -taitojen kartuttamiseen. Samanaikaisesti tarkoitus on tukea maahanmuuttajan mahdollisuuksia ylläpitää omaa kieltä ja kulttuuria. (Mäkisalo-Ropponen 2012, 22.) Opinnäytetyössäni käytän sanoja kotoutuminen ja sopeutuminen, joita muissa tutkimuksissa ja kirjallisuudessa käytetään usein yhdessä ja toisiaan korvaavina termeinä.

3 AVIOLIITTOMUUTON TEOREETTINEN VIIITEKEHYS

3.1 Aiempia tutkimuksia avioliittomuutosta

Suomessa on jonkin verran tutkittu monikulttuurisia liittoja ja ne herättävät kasvavaa kiinnostusta. Yleisimpiä tutkittuja ns. kahden kulttuurin liittoja ovat suomalais-venäläiset sekä suomalais-virolaiset avioliitot. (Martikainen & Tiilikainen 2007, 26.) Kansainvälisiä avioliittoja on tutkittu erilaisissa viitekehysissä: väestötieteellisesti, muuttoliikkeen näkökulmasta, sosiaalitieteellisesti sekä psykologisesti ja parisuhdeterapian näkökulmasta. Suurin osa tutkimuksista on keskittynyt aasialaisten naisten muuttoon Aasiasta ja Aasian maiden välillä. Suomessa tehdyt tutkimukset ja opinnäytteet ovat yleensä valinneet tarkastelun kohteeksi tietyn ulkomaalaisryhmän. Laajempaa ja yleistettävää tietoa kahden kulttuurin perheistä, vanhemmuudesta, perhe-elämästä tai ylipäätään monikulttuurisista parisuhteista löytyy Suomesta vähän. (Lainiala & Säävälä 2012, 19-20.)

Avioliittomuuttoa ja monikulttuurisia avioliittoja on tutkittu myös parisuhteen näkökulmasta. Sinikka Arteva (2010) on kerännyt kirjaansa *Rakastuin ulkomaalaiseen* monikulttuuristen pariin kokemuksia maantieteelliset rajat ylittävistä avioliitoista. Kirja on kokoelma näistä kertomuksista. Jaana Anglé (2014) puolestaan on narratiivisessa tutkimuksessaan keskittynyt tarkastelemaan ja pohtimaan suomalaisen puolison kokemuksia monikulttuurisesta avioliitosta. Tutkimus rakentuu monikulttuurisen parisuhteen problematiikan ympärille pohjautuen maahanmuuttajien puolisoitten omakohtaisiin kokemuksiin. (Arteva 2010 & Anglé 2014.)

Thaimaalaiset ovat seitsemänneksi suurin maahanmuuttajaryhmä Suomessa ja suomalais-thaimaalaiset avioliitot ovat yleistyneet. Nimenomaan thaimaalaiset naiset muuttavat avioliiton kautta Suomeen. 87 % Suomessa asuvista thaimaalaisista on naisia. Suomalais-thaimaalaisia avioliittoja on tutkittu aiemmin. Muun muassa Milla Lumio (2014) pohtii artikkelissaan thaimaalaisen kotoutumisen haasteita ja suomalaisen puolison merkitystä kotoutumisessa.

Tutkimuksesta käy ilmi, että avioliittomuuttoa pidetään usein oikotienä uuteen yhteiskuntaan. Lumion mukaan se ei kuitenkaan aina johda suotuisaan integroitumiseen. (Lumio 2014, 36-51.)

Tämän opinnäytetyön tekoprosessin aikana en löytänyt yhtään tutkimusta suomalais-brasilialaisten avioliitoista tai avioliiton perusteella Suomeen muuttaneiden brasilialaisten sopeutumiskokemuksista.

3.2 Monikulttuuriset avioliitot Suomessa

Suomeen saa oleskeluluvan perhesiteen perusteella, jos tietyt ehdot täyttyvät. Perhesiteeksi lasketaan avio- ja avopuoliso, rekisteröity parisuhdekumppani, lapsi ja huoltaja, kasvattilapsi sekä poikkeuksena pääsääntöön muu omainen. Oleskeluluvan myöntämistä edeltää harkinta, jossa selvitetään mm. perhesiteen aitous. Avioliittotapauksessa selvitetään, onko kyseessä todellinen avioliitto vai lumeavioliitto. Lumeavioliitto tarkoittaa, että avioliitto on solmittu maahantuloa tai massa oleskelua koskevien säännösten kiertämiseksi. Päätösharkinnassa kiinnitetään huomiota avioliiton sisältöön ja sen solmimismotiiveihin, jolloin ratkaisevaa on se, onko osapuolten tarkoituksena tosiasiallinen perhe-elämän viettäminen. (Walldén 2012, 16-23.)

Oleskelulupahakemus voidaan hylätä, jos on syytä epäillä, että kyseessä on lumeavioliitto. Ulkomaalaislain mukaiset edellytykset tulee täytyä, jotta lupa voidaan myöntää. Avioliiton todenperäisyys on todistettava avioliittotodistuksella. Tämän lisäksi avioliitto tulee olla rekisteröity sekä Suomessa että ulkomaalaisen puolison kotimaassa, jos mahdollista. Osapuolten täytyy myös todistaa, että oleskeluluvan saajalla on turvattu toimeentulo Suomessa. Asianosaisia kuullaan aina joko kirjallisesti tai suullisesti ja jokaisessa hakemuksessa käytetään tapauskohtaista harkintaa. (Walldén 2012, 16-23.)

Maahanmuuttoviraston tilastojen mukaan vuonna 2015 oleskelulupaa suomalaisen puolison perusteella haki 2 675 ulkomaalaista. Vuonna 2014 hakemuksia tuli vireille 2 575. (Migri.fi i.a.) Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2012 monikulttuurisia avioliittoja, joissa Suomessa vakituisesti asuva Suomen kansalainen avioituu ulkomaan kansalaisen kanssa, solmittiin 3 749. Tilastossa ei ole mukana ulkomailla solmittuja avioliittoja suomalaisen ja ulkomaalaisen välillä. Suomessa asui vuonna 2012 yli 46 000 ulkomailla syntynyttä, jotka olivat naimisissa Suomessa syntyneen kanssa. (Tilastokeskus 2013, 28–30.)

Monikulttuuriset perheet ovat lisääntyneet huomattavasti. Perhetilasto (2010) osoittaa, että vuonna 2009 Suomessa oli 60 500 sellaista perhettä, joissa vähintään toinen puolisoista oli ulkomaan kansalainen. Vuonna 1995 tämä luku oli 25 800. Monikulttuuristen perheiden osuus Suomen väestöstä on silti vain 4,2 prosenttia kaikista Suomen perheistä. Perheitä, joissa oli suomalainen mies ja ulkomaalainen vaimo, oli vuonna 2009 noin 19 000. Vastaavasti perheitä, joissa oli suomalainen vaimo ja ulkomaalainen mies, oli noin 17 900. (Tilastokeskus 2010.)

Julkisessa keskustelussa avioliitto maahanmuuton perusteena on jäänyt vähemmälle huomiolle verrattuna humanitäärisistä syistä Suomeen tulleista käytyyn keskusteluun. Perhesyihin perustuva muutto on kuitenkin laajaa. Maahanmuuttoviraston myöntämistä ensimmäisistä oleskeluluvista noin 32 prosenttia oli perhesyihin perustuvia. Suomalaiset miehet solmivat monikulttuurisia avioliittoja suomalaisia naisia enemmän. Sosiaaliset suhteet rajautuvat heikon kielitaidon vuoksi yleensä vain omaan kieliyhteisöön. (Säävälä 2010.)

Monikulttuurisissa liitoissa myös tapahtuu avioeroja useammin kuin keskimäärin. Vuonna 2011 suomalaisten miesten ja ulkomaalaisten naisten välillä oli 861 avioeroa. Suomalaisten naisten ja ulkomaalaisten miesten välillä avioerojen lukumäärä oli 893. Eronneisuusluvut ovat monikulttuurisissa avioliitoissa prosentuaalisesti suuremmat kuin sellaisissa avioliitoissa, joissa molemmat ovat Suomessa syntyneitä. (Heikkilä 2014, 16-17.) Syitä avioeroihin ei ole Minna Säävälän (2010) mukaan sen koommin tutkittu, mutta ne ovat

todennäköisesti yhtä moninaisia kuin täysin suomalaisissakin liitoissa. Yleisten avioliitossa koettujen haasteiden lisäksi ympäristön paineet ja ennakkoluulot koettelevat monikulttuurisia liittoja. Avioero voi olla kohtalokas sellaiselle ulkomaalaiselle puolisolle, joka ei ole oppinut suomea eikä integroitunut sosiaalsiin verkostoihin tai päässyt kiinni työelämään. Avioero voi aiheuttaa ulkomaalaisen puolison elämässä moninkertaisen kriisin. (Säävälä 2010.)

3.4 Kotouttamisen lainsäädäntö ja tuen muodot

Avioliittomuuttajia koskee sama lainsäädäntö kuin muitakin maahanmuuttajia. Tämän opinnäytetyön kannalta mainitsemisen arvoisia ovat yhdenvertaisuuslaki, ulkomaalaislaki ja laki kotoutumisen edistämisestä, joita selvitän lyhyesti tässä osiossa. Nostan myös tarkasteluun valtion kotouttamishjelman keskeiset avioliittomuuttajia koskevat teemat.

Yhdenvertaisuuslaki ohjaa Suomessa viranomaisten toimintaa vähemmistöjen osalta. Se velvoittaa viranomaisia edistämään asukkaiden yhdenvertaisuutta kaikessa toiminnassaan. Laki myös kieltää kaikenlaisen syrjinnän työelämässä, koulutuksessa sekä palveluiden ja tavaroiden tarjonnassa. Lain mukaan ketään ei saa syrjiä iän, alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, poliittisen toiminnan, ammattiyhdistystoiminnan, perhesuhteiden, terveydentilan, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella (Yhdenvertaisuuslaki 2014). Erityisryhmien yhdenvertaisuus turvataan räätälöimällä heille erityistoimia tarpeen mukaan. Maahanmuuttajien kohdalla tämä tarkoittaa esimerkiksi oikeutta tulkkipalveluihin. (Alitolppa-Niitamo & Säävälä 2013, 8.)

Ulkomaalaislakiin on kirjattu Suomen maahanmuuton päälinjat (Alitolppa-Niitamo & Säävälä 2013, 8). Lain tarkoituksena on toteuttaa ja edistää hyvää hallintoa ja oikeusturvaa ulkomaalaisasioissa sekä edistää hallittua maahanmuuttoa ja kansainvälisen suojelun antamista ihmisoikeuksia ja perusoikeuksia kunnioittaen. Ulkomaalaisten maahantuloon, maastalähtöön

sekä oleskeluun ja työntekoon Suomessa sovelletaan ulkomaalaislakia. (Ulkomaalaislaki 2004.)

Viranomaisten järjestämistä kotoutumista edistävästä ja tukevista toimenpiteistä voidaan käyttää termiä kotouttaminen (Mäkisalo-Ropponen 2012, 23). Kotouttamista säätelee laki **kotoutumisen edistämisestä** (2010) Lain tarkoituksena on mahdollistaa kotouttamistoimenpiteiden ja -palveluiden saatavuus kaikille maahanmuuttajille. Laki osoittaa, että jokainen muuttaja, maahantulostyystä riippumatta, on oikeutettu alkukartoitukseen sosiaali- tai TE-toimistossa. Alkukartoituksen perusteella laaditaan **kotoutumissuunnitelma**. Suunnitelma laaditaan yksilöllisesti ja siihen kirjataan ne toimenpiteet ja palvelut, jotka tukevat maahanmuuttajan mahdollisuuksia riittävän kielitaidon sekä muiden yhteiskunnassa tarvittavien tietojen ja taitojen hankkimiseen. Koulutus ja työllistyminen ovat keskeisiä tavoitteita. Suunnitelman laatiminen auttaa maahanmuuttajaa hahmottamaan kotoutumisen polkua. Kotoutumissuunnitelma laaditaan yleensä kolmeksi vuodeksi, jonka aikana maahanmuuttaja on oikeutettu saamaan kotoutumistukea siihen asti, kunnes työllistyy tai toimeentulo tulee turvatuksi muulla tavalla. Kotoutumistuki on työttömyysturvan tai toimeentulotuen suuruinen ja perustuu tarveharkintaan. (Alitolppa-Niitamo, Fågel, Säävälä 2013, 8-9; Mäkisalo-Ropponen 2012, 23.) Kotoutumissuunnitelma laaditaan yhdessä maahanmuuttajan kanssa. Siihen kirjataan maahanmuuttajan yksilöllinen osaaminen ja taidot työhön tai koulutukseen ohjaamisen helpottamiseksi. Suunnitelman laatijan tulee varmistaa tarvittaessa tulkin avulla, että maahanmuuttaja on ymmärtänyt suunnitelman tarkoituksen ja sisällön sekä siihen liittyvät oikeudet ja velvollisuudet. (Arajärvi 2009, 67.)

Suomessa kotoutumistoimilla, erityisesti kielikoulutuksella, on todettu olevan merkitystä maahanmuuttajien työllistymiseen (Alitolppa-Niitamo ym. 2013, 9). Keskeinen väylä maahanmuuttajan kotoutumiseen on tarvelähtöinen kotoutumiskoulutus. Se sisältää lähinnä suomen tai ruotsin opetusta sekä muuta opetusta, joka edistää jatkokoulutukseen ja työelämään pääsyä. Koulutus toteutetaan työvoimapoliittisena aikuiskoulutuksena, mutta myös omaehtoisena opiskeluna, jossa maahanmuuttaja hakeutuu koulutukseen itse.

Tällä hetkellä pääasiassa aikuiset maahanmuuttajat hakeutuvat ammatillisessa peruskoulutuksessa järjestettävään maahanmuuttajien ammatilliseen peruskoulutukseen valmistavaan koulutukseen. Se nimensä veroisesti valmistaa maahanmuuttajia ammatillisiin opintoihin edistämällä mm. kielellisiä ja kulttuurillisia valmiuksia. Koulutuksen jälkeen luonnollinen jatkumo on työllistyminen. Se on myös maahanmuuttajille yksi tärkeimmistä asioista hyvän kotoutumisen kannalta. Työelämään pääsyn hankaloituessa kotoutuminenkin vaikeutuu tai jää keskeneräiseksi. Vuonna 2012 noin 25 % maahanmuuttajista oli työttömänä, vaikka heitä oli kotoutettu kolmen tai neljän vuoden ajan. (Mäkisalo-Ropponen 2012, 24, 26.)

Maahanmuuttajat ovat usein sosiaalityön asiakkaita. Heidän parissaan tehtävää työtä voidaan kutsua monikulttuuriseksi sosiaalityöksi. Sen erityispiirre on kulttuuritietoisuudesta käsin tehtävä työ, jossa huomioidaan asiakkaan kulttuuritausta ja maahanmuutosta johtuvat erilaiset ja erityiset elämäntilanteet. Esimerkiksi länsimaiden ulkopuolelta tulleet maahanmuuttajat ovat useammin työmarkkinoiden ulkopuolella tai pienipalkkaisessa työssä sekä riippuvaisia sosiaalietuuksista. (Alitolppa-Niitamo ym. 2013, 147-148.)

Mäkisalo-Ropponen (2012) viittaa artikkelissaan vuosien 2012–2015 **valtion kotouttamisohjelmaan**. Ohjelman tavoitteena on varmistaa maahanmuuttajien aktiivinen osallistuminen Suomessa laaja-alaista yhteistyötä hyödyntäen. Tarkoituksena on lisätä tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta ja eri väestöryhmien välistä myönteistä vuorovaikutusta. Pääpaino on erityisesti sellaisissa keinoissa, jotka parantavat maahanmuuttajien työllisyyttä ja edistävät kotoutumiskoulutusta. Käytännössä se tarkoittaa kielikoulutuksen, varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen kehittämistä sekä kotouttamisen kehittämistä peruspalveluiden tasolla. Maahanmuuttajien arjen sujumiseksi tarvitaan myös asunto-, liikunta- ja kulttuuripolitiikan toimia. (Mäkisalo-Ropponen 2012, 24.) Vuosille 2016–2019 on tehty uusi valtion kotouttamisohjelma, jonka 12.1.2016 luonnoksessa kerrotaan ohjelman perustuvan lakiin kotoutumisen edistämisestä. Uusi ohjelma perustuu hallitusohjelman mukaisesti neljään tavoitealueeseen: ihmisarvoa kunnioittavan keskustelukulttuurin edistäminen, maahanmuuttajien oman kulttuurin

vahvuuksien tuominen Suomen innovaatiokyvyn vahvistukseksi, kotouttamisen tehostaminen poikkihallinnollisesti ja valtion ja kuntien välisen yhteistoiminnan lisääminen kansainvälistä suojelua saavien vastaanottamisessa. (Hel.fi 2016, 2.)

Avioliittomuuttajien kotoutumisprosessi alkaa hyvin eri tavalla kuin esimerkiksi pakolaisen tai turvapaikanhakijan. Mitään ei tapahdu automaattisesti. Kotoutumistarpeet ovat kuitenkin kaikilla maahanmuuttajilla pääosin samat: kielen oppiminen, opiskelu, työllistyminen ja yhteiskuntaan integroituminen. Säävälän (2010) mukaan avioliittomuuttajan hyvinvoinnin kannalta suomen kielen oppiminen ja osallisuutta vahvistava tuki ovat tärkeitä. Kotoutumistuen ja koulutuksen suunnittelussa tulisi ehdottomasti ottaa huomioon avioliittomuuton keskeinen rooli maahanmuuton perusteena. (Säävälä 2010.)

4 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TOTEUTUS

4.1. Tarkoitus, tutkimuskysymykset

Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää Suomen kansalaisen kanssa solmitun avioliiton perusteella Suomeen muuttaneiden brasilialaisten sopeutumiskokemuksia. Työssä kiinnitetään erityistä huomiota siihen, onko suomalaisella puolisoilla merkitystä hänen brasilialaisen puolisonsa sopeutumiseen ja millä tavalla. Tarkoitus on myös selvittää, vaikuttaako avioliitto Suomen kansalaisen kanssa ulkomaalaisen puolison tuen ja palveluiden saantiin tai laatuun. Kartoitetaan myös, mitkä ovat yleisimpiä haasteita suomalaisen puolison kanssa elävän maahanmuuttajan sopeutumisen ja kotoutumisprosessissa. Opinnäytetyö perustuu nimenomaan tämän maahanmuuttajaryhmän omakohtaisiin kokemuksiin ja niiden analysointiin.

Tutkimuskysymyksinä ovat:

1. Minkälaisia sopeutumishaasteita avioliittomuuttajat kohtaavat Suomessa?
2. Millä tavalla suomalainen puoliso vaikuttaa sopeutumiseen?
3. Millaista tukea avioliittomuuttajat ovat saaneet kotoutumiseensa?

Tutkimuksen kohderyhmänä ovat suomalaisen puolison kanssa avioituneet ja avioliiton perusteella Suomeen muuttaneet Brasilian kansalaiset. Pääpaino on haastattelujen perusteella saadulla tiedolla. Tarkoitus on myös selvittää, miten tuen ja sosiaalipalvelujen tulisi lakisääteisesti rakentua avioliiton perusteella Suomeen tulleille, sekä analysoida haastatteluihin pohjautuen, toteutuuko se käytännössä. Opinnäytetyön avulla tuodaan enemmän esille tätä tiettyä maahanmuuttajien ryhmää, joka saattaa helposti jäädä palveluiden ulkopuolelle. Avioliittomuuttajien arvokas kokemustieto siitä, mikä on auttanut heitä sopeutumaan Suomeen ja minkälaista apua he olisivat kaivanneet auttaa

sosiaali- ja kirkon alan ammattilaisia ymmärtämään tämän maahanmuuttajaryhmän tarpeita. Aihe on ajankohtainen, ja tämä opinnäytetyö hyödyttää suurta osaa sosiaalialalla työskentelevistä ihmisistä.

4.2. Aineiston keruu- ja analysointimenetelmät

Opinnäytetyön paisumisen välttämiseksi rajasin kohderyhmäksi brasilialaiset avioliittomuuttajat, jotka ovat avioituneet Suomen kansalaisen kanssa ja asuvat Suomessa. Tunnen brasilialaista kulttuuria maassa asumisen ja työnteon perusteella sekä ihmissuhteiden kautta. Tämä osaltaan vaikutti kohderyhmän kansalaisuuden valitsemiseen. Haastateltaviin oli helppo saada yhteys ja he osallistuivat mielellään tutkimukseen. Haastateltavat olivat minulle entuudestaan tuttuja; osa enemmän ja osa vähemmän.

Keräsin aineiston haastattelemalla kuutta henkilöä: kolmea brasilialaista miestä ja kolmea brasilialaista naista. Haastattelut tehtiin helmikuussa 2016. Haastateltavat asuvat eri puolilla Suomea ja heillä kaikilla on Suomessa syntynyt aviopuoliso. Haastattelut toteutettiin yksilohaastatteluina puhelinkeskustelun välityksellä. Puhelinkeskustelut nauhoitettiin haastateltavien luvalla. Kaikki haastattelut tehtiin nimettömänä. Ennen haastattelua kerroin haastateltaville, mihin tarkoitukseen aineistoa kerään. Haastattelukysymykset olivat kaikille samat. Kysymyksiä oli yhteensä 17. Kysymykset käytiin läpi järjestyksessä jokaisen haastateltavan kohdalla siten, että annoin kuitenkin tilaa myös vapaaseen keskusteluun ja kerrontaan. Välillä palasimme luontevasti haastateltavan aloitteesta johonkin tiettyyn kysymykseen tai teemaan sen mukaisesti, miten vastaajat kokivat haastattelun teemat heille sopiviksi ja ajankohtaisiksi.

Suoritin haastattelut haastateltavien äidinkielellä, portugaliaksi. Tämä mahdollisti varsin aidon ja laajan aineiston saamisen opinnäytetyötä varten. Myös haastateltavat kokivat haastattelun mielekkääksi ja vapauttavaksi pystyessään ilmaisemaan itseään syvällisesti. Syvimpiä tunteitaan pystyy ilmaisemaan

parhaiten omalla äidinkielellään (Lainiala & Säävälä 2012, 52). Terhikki Mäkelä (2007) kuvaa äidinkieltä sydämen, tunteiden, identiteetin ja ajattelun kieleksi. Kielellinen koti pysyy mukana silloinkin, kun ihminen muuttaa maasta toiseen, ja äidinkieli on käyttäjänsä voimavara. (Mäkelä 2007, 14.) Omien ajatusten täsmällinen ja spontaani ilmaisu onnistuu parhaiten vain omalla äidinkielellä (Alitolppa-Niitamo 1993, 40). Tätä opinnäytetyötä varten käänsin itse portugalinkielisen aineiston suomeksi. Olen opiskellut ja puhunut portugalin kieltä yli kymmenen vuotta. Kielellinen taitotasoni on C1-C2 (Edu.fi i.a.)

Haastattelut olivat varsin pitkäkestoisia ja intensiivisiä. Puhelinhaastattelujen kokonaiskesto oli kaiken kaikkiaan 298 minuuttia eli noin 4,9 tuntia. Pisin haastattelu kesti 63 minuuttia ja lyhin 29 minuuttia. Haastateltavani edustavat puheliasta ja spontaania kulttuuria. Keskusteltavaa riitti, ja tämän työn kannalta se oli positiivista. Nauhoitetun aineiston litteroin referoiden. Ensimmäisessä vaiheessa kuuntelin läpi nauhoitettua aineistoa useamman kerran ajatuksella. Tämän jälkeen kuuntelin nauhoitettua aineistoa siten, että kirjoitin jokaisen haastateltavan vastaukset samaan dokumenttiin, mutta omiin kappaleisiinsa. Litterointi ei ollut sanatarkkaa, vaan keskityin poimimaan haastatteluista pääkohdat jokaiseen kysymykseen. Tällä tavalla litteroitua aineistoa kertyi 22 sivua.

Toisessa vaiheessa luokittelin haastateltavien vastaukset kolmen teeman alle. Teemat nousivat aineiston keskeisimmistä merkityksistä. Aineiston analyysissä tarkastelen seuraavia teemoja haastattelujen pohjalta: kulttuurierot, keskeisimmät haasteet sopeutumisessa ja suomalaisen puolison merkitys integroitumisessa ja tuen saannissa. Käytin aineistolähtöistä lähestymistapaa teemoittamisessa. Siinä keskeisintä oli se, mitä haastateltavat kustakin teemasta puhuivat. (Aaltola & Valli 2001, 53-54.) Tarkastelin syntyneitä teemoja kriittisesti ja aineiston analyysiä kirjoittaessa palasin jatkuvasti itse aineistoon, jotta tuon esiin sellaisia teemoja, jotka varmasti löytyvät sieltä.

Haastateltavien anonymiyyttä kunnioitetaan ja heidän henkilöllisyyttään ei paljasteta tässä opinnäytetyössä. Selventääkseni aineiston käsittelyä ja

analysointia nimesin haastateltavat kirjain- ja numeroyhdistelmällä H1, H2, H3, H4, H5 ja H6.

Tutkimusta varten selvitin haastateltavilta joitakin taustatietoja: iän, Suomeen muuton ajankohdan, miten he olivat tavanneet suomalaisen puolisonsa sekä avioitumisen ajankohdan. Haastateltavat miehet olivat syntyneet vuosina 1987, 1988, 1988 ja naiset vuosina 1983, 1986 ja 1980. Haastateltavien keski-ikä on 30. Haastateltavat olivat muuttaneet Suomeen vuosina 2014, 2013, 2011 ja 2010. Haastateltavista kaksi olivat tavanneet puolisonsa Suomessa, kaksi kotimaassaan Brasiliassa ja kaksi internetin välityksellä. Haastateltavista suurin osa oli avioitunut Suomessa heti Suomeen muutettuaan yhtä haastateltavaa lukuun ottamatta. Haastateltavilla ei vielä opinnäytetyön tekemisen aikana ollut lapsia.

5 TUTKIMUSTULOKSET

5.1 Kulttuurierot

Kulttuurin määrittelemisen lyhyesti on vaativa tehtävä, sillä kulttuuri on hyvin laaja käsite. Kulttuuri muodostuu kaikista niistä asioista, joita ihminen oppii tekemään ja arvostamaan ja joihin hän oppii uskomaan sekä asioita, joista hän oppii nauttimaan. Kulttuuriin liittyvät asiat välittyvät yhteiskunnasta, johon olemme syntyneet. Ne eivät siirry geneessämme vaan ovat opittuja. Ympäroivä kulttuuri määrittelee, mikä on oikein ja mikä väärin, mikä on sopivaa ja hyvää käytöstä sekä mikä on sopimatonta ja huonoa käytöstä. Ympäristö opettaa, miten erilaisia elämiseen liittyviä asioita tehdään. Kulttuurin merkitys yhteisölle on yhtä tärkeää kuin persoonallisuuden merkitys yksilölle. Se on siihen yhteisöön kuuluvien ihmisten elämäntapa, joka koostuu omaksutuista uskomuksista, tiedoista, moraalikäsituksesta, laeista, tavoista ja tottumuksista. Kulttuuri on myös konkreettisia asioita kuten esimerkiksi ruoka ja sen valmistustavat, pukeutumismallit, rakennukset. Kulttuuriin liittyy vahvasti asenteet ja uskomukset elämästä ja kuolemasta, avioliitosta, naisen ja miehen rooleista, lapsista, vanhuksista, luonnosta ja maailmankaikkeudesta. Kieli, jonka avulla ilmaisemme itseämme, on myös osa kulttuuria. (Alitolppa-Niitamo 1993, 18-19.)

Uuteen ja vieraaseen maahan muuttaminen on kuin asettuisi uudelleen lapsen asemaan. Vanhat, opitut toimintamallit eivät enää päde. On opetettava haasteiden ja erehdysten kautta uuden kulttuurin tavat, toimintamallit, asenteet ja arvostukset. Muutto uuteen maahan voi aiheuttaa jonkinasteisen kriisin maahanmuuttajan elämässä hänen huomattessaan, että aikaisemmat kokemukset ja opitut käyttäytymismallit eivät päde. (Alitolppa-Niitamo 1993, 24-25.) Tätä kriisiä voidaan kutsua myös kulttuurisokiksi. Siinä on kyse kahden kulttuurin yhteentörmäyksestä. Tapa, miten kukin käy läpi kulttuurisokin vaiheita on yksilöllistä ja monimuotoista. Usein vaiheita on neljä: kuherruskuukausivaihe, jolloin uuteen suhtaudutaan uteliaisuudella; sokkivaihe, jolloin ajatukset täyttyvät huolesta ja olo on alakuloinen; reaktiovaihe, jolloin

uusi maa ja paikallinen kulttuuri ärsyttävät ja kotiinpaluu tuntuu mielekkäältä, sekä taantumisvaihe, jolloin uusi elämäntilanne hyväksytään ja uudesta kulttuurista löydetään myönteisiä puolia. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko i.a.)

Brasilialaisen kulttuuri koostuu monista eri kulttuureista, jotka ovat kehittyneet aina kolonisaation ajoista tähän päivään saakka. Brasilialaisen kulttuurin juuret ovat intiaaneissa, eurooppalaisissa ja afrikkalaisissa ja heidän tavoissaan. (Ribeiro i.a.) Brasilialainen kulttuuri eroaa suomalaisesta kulttuurista monellakin tapaa. Haastatteluista kävi ilmi, että jokaisella haastateltavalla oli ollut alussa jonkinasteinen kulttuurisokki. Suurimmat kulttuurierot olivat haastateltavien mukaan siinä, miten ihmiset ilmaisevat itseään ja miten he käyttäytyvät ihmissuhteissaan. Brasilialainen kulttuuri on heidän mukaansa lämpimämpää, ulospäin suuntautuneempaa, ja kosketus on tärkeä osa brasilialaisuutta. Osa haastateltavista sanoi myös ymmärtäneensä suomalaista kulttuuria ja tapaa toimia, jolloin myös oman kulttuurin tavat nähdään kriittisemmässä valossa.

Brasilialaiset halaavat ja tulevat lähelle. Suomalaiset ovat niin vakavia. Jos sanot moi he vastaavat vain moi jos sitäkään. Ei hymyä eikä mitään. (H2)

Mä aina ajattelen että suomalaiset on niin kuin kissoja ja brasilialaiset koiria: suomalaiset viihtyy omissa oloissaan eikä lähesty niin helposti uusia ihmisiä. Brasilialaiset taas on vähän jopa liian uteliaita uusien tilanteiden edessä. (H5)

Brasilialaiset pitävät usein iloista naamaria. He peittävät surunsa ja kipunsa iloisuuden alle. Suomalaiset eivät ole kylmiä, mutta he ovat sulkeutuneita. Toisaalta suomalaiset taas ovat mielestäni brasilialaisia rehellisempiä ja heihin on helpompi luottaa. (H1)

Brasiliassa tervehtiminen tapahtuu kätellen tai poskisuudelman. Poikkeuksena kuitenkin, että miehet eivät anna poskisuudelmia toisilleen, mutta kättelemisen lisäksi taputtavat olalle tai koskettavat muulla tavalla toista. Brasiliassa fyysinen etäisyys ei ole niin suuri kuin Suomessa, ja koskettaminen on osa viestintää. Brasilialainen pitää suomalaista kulttuuria helposti kylmänä juuri puhujien välissä olevan suuren etäisyyden vuoksi. Myös kohteliaisuus on tärkeä osa

brasilialaisuutta. Joka päivä on kohteliasta tervehtiä muita kysymällä *tudo bem?* Onko kaikki hyvin? Toisaalta taas omaa surua ja pahaa oloa ei helposti paljasteta muille. Vakuuttaen, että kaikki on hyvin, brasilialainen ”säilyttää kasvonsa.” (Ojala 2004, 119-120.)

Brasilialainen kulttuuri voidaan luokitella kollektiiviseksi eli yhteisölliseksi kulttuuriksi; Brasilia on kuin yksi suuri perhe, vaikka sen rajojen sisäpuolelle mahtuukin laaja kulttuurillinen monimuotoisuus (Dessen Auxiliadora & V.Torres 2002). Latinalaisen Amerikan maista Brasilia ei ehkä ole kollektiivisin, mutta kollektiivisuus näkyy erityisesti suvun ja perheen arvostuksessa (Ojala 2004, 102). Yksi merkittävä kulttuurierojen ulottuvuus on individualistisen eli yksilökeskeisen ja kollektiivisen eli yhteisöllisen kulttuurin ero. Yksilökeskeinen eli individualistinen kulttuuri perustuu minäkeskeiseen identiteettiin ja maailmankuvaan. Perusoletus on, että jokainen pitää huolen pääasiassa itsestään ja omasta ydinperheestään. Yhteiskunnan tehtäväksi jää huolehtia vanhuksista ja sosiaalisesti heikommassa asemassa olevista kansalaisista. Yksilön päämäärät ovat tärkeämpiä kuin yhteisön, ja jos päämäärien välillä on ristiriita, on hyväksyttävää, että yksilö asettaa omat päämääränsä etusijalle toteuttaen sitä, mikä on hänelle itselleen eduksi (Alitolppa-Niitamo 1993, 117). Yhteisöllinen kulttuuri taas perustuu ”me-keskeisyyteen.” Oma identiteetti perustuu yksilön sijasta ryhmään, josta jokainen on riippuvainen. Yhteisö voi olla laajennettu perhe (extended family) eikä ainoastaan ydinperhe. Laajempaan perheeseen kuuluu sukulaisia useammasta polvesta, ja oletetaan, että koko perhe osallistuu vähempiosaisten perheenjäsenten hyvinvoinnin ylläpitoon. Kollektiivisen kulttuurin erityispiirre on myös se, että vanhempia ja muita auktoriteettihenkilöitä kunnioitetaan. Heidän sanomisiaan ja tekemisiään ei kyseenalaisteta. (Väestöliitto i.a.)

Räikeät kulttuurierot suomalaisen ja brasilialaisen kulttuurin välillä liittyvät nimenomaan perhearvoihin. Brasiliassa perhekäsitys on paljon laajempi kuin Suomessa. Sanaa ”perhe” käytetään ydinperheen lisäksi myös isovanhemmista, sedistä ja tädeistä, serkuista, pikkuserkuista. Perheen vanhimpia kunnioitetaan ja heitä yleensä teititellään. Haastateltavat kertoivat siitä, kuinka brasilialaisella nuorella ei ole kiire muuttaa pois kotoa. Kotona

ollaan yleensä niin kauan kunnes mennään naimisiin, ja siinäkin tapauksessa joskus jäädään asumaan jommankumman puolison vanhempien kotiin. Anne Alitolppa-Niitamo (1993) kuvaa tällaista ilmiötä lasten vanhemmistaan riippuvuuden korostamisena. Myös vanhemmista huolehtiminen on kollektiivisessa kulttuurissa kunnia-asia lapsille. (Alitolppa-Niitamo 1993, 121.)

Brasilialaiselle koti merkitsee kuulumista johonkin tiettyyn perheeseen. Kodilla on fyysisen merkityksen lisäksi moraalinen ja sosiaalinen merkitys. Vanhempien kunnioitus ja ikään ja sukupuoleen liittyvät hierarkiasäännöt opitaan kotona. Brasiliassa omia vanhempia ja ylipäättään iäkkäämpiä ihmisiä teititellään. Ei ole ollenkaan harvinaista, että aikuiset lapset asuvat vanhempiensa luona vaikka heillä olisi taloudellinen mahdollisuus muuttaa omilleen. Edes naimisiinmeno ei aina aja lapsia kauas vanhemmistaan, vaan joissain tapauksissa taloa laajennetaan niin, että aikuiset lapset mahtuvat sinne perheineen asumaan. (Ojala 2004, 122, 157.) Suomessa tämä on aika vieras tapa toimia. Yksi haastateltava kuvasi kulttuurishokkia juuri käyttäytymisnormien kontekstissa. Hän oli hämmästellyt sitä, että vanhempia ihmisiä ei kunnioiteta eikä esimerkiksi luovuteta omaa paikkaa julkisissa liikennevälineissä. Lasten tapa kohdella vanhempiaan ja aikainen muutto pois kotoa askarruttivat häntä myös.

Se kun esimerkiksi bussissa ei anneta paikkaa vanhemmille ihmisille. Myöskään lapset eivät kunnioita vanhempiaan ja kohtele heitä hyvin. Ja se tapa muuttaa pois kotoa täysi-ikäiseksi tultuaan on tosi vierasta mulle. En oikeen ymmärrä sitä et miks on niin kiire ja sitten kaikki valittaa kun on yksinäistä. (H6)

Brasiliassa odotetaan merkittävää tukea perheeltä kaikissa elämäntilanteissa ja -tapahtumissa. Kollektiivisessa kulttuurissa laaja perhesysteemi suojelee yksilöä (Alitolppa-Niitamo 1993, 122). Sosiaalinen verkosto tarjoaa turvaa ja tukea jäsenilleen. Tuki voi olla sekä henkistä että taloudellista. On normaalia pyytää rahaa lainaksi ystäviltä ja sukulaisilta enemmän kuin pankista. Brasiliassa, toisin kuin Suomessa, valtio ei huolehdi samalla tavalla vähäosaisista kansalaisistaan. Tämä entisestään korostaa sosiaalisten verkostojen merkitystä. (Ojala 2004, 108.) Eräs haastateltavista kuvaa kulttuurikriisiä nimenomaan perhearvoeron näkökulmasta. Saapuessaan

Suomeen hän odotti integroituvansa heti suomalaisen puolisonsa perheeseen ja saavansa heiltä tukea uuteen kulttuuriin sopeutumisessa, mutta surukseen hän joutui kohtaamaan puolisonsa perheen torjunnan.

En tullut Suomeen vain ollakseni yksi ulkomaalainen lisää katukuvassa. Tulin rakkauden tähden ja vastaanotto, jonka sain puolisoni perheeltä oli se, että mua pidettiin vain ulkomaalaisena, joka tuli hyötymään Suomen sosiaaliturvasta. Se museri mut, koska sieltä mistä mun piti saada tukea ja apua sopeutumiseen, tulikin vain torjumista ja lisää stressiä. (H3)

Näin ei tietenkään kaikissa tapauksissa ole ja toiset ovat kokeneet suomalaisen puolison perheen suureksi voimavaraksi Suomeen sopeutumisessa. Pelkästään oman puolison tuki ei ole haastateltavien mukaan riittävää, vaan perheen merkitystä korostetaan. Yksi haastateltavista kuvaa omaa integroitumistaan puolisonsa perheeseen onnistuneena. Hän kuvaa, että suomalaisen puolison perhe oli aluksi hieman ymmällään kulttuurierojen vuoksi, mutta ajan kuluessa tilanne tasaantui ja oppiminen on ollut molemminpuolista. Ulkomaalainen puoliso on rikastuttanut suomalaista perhettä ja sen sisäistä kulttuuria ja integroituminen on aikaansaanut molemminpuolisia positiivisia muutoksia.

On hauskaa nähdä kuinka koko mun (suomalaisen) puolison perhe on alkanut halaamaan enemmän toisiaan ja ne on paljon rennompia kuin ennen. Se auttaa mua tosi paljon kun voin olla oma itseni ja ilmaista tunteitani mulle ominaisella tavalla ja on hienoa nähdä että nekin tulee siitä iloiseksi. (H6)

Monet haastateltavista korostivat myös sitä, että brasilialainen kulttuuri on hyvin laaja käsite, sillä Brasilia on todella suuri maa. Brasilian pinta-ala on 8,5 miljoonaa km², joten se on noin 25 kertaa Suomen kokoinen (Ojala, Raisa 2004, 12). Helposti ajatellaan, että brasilialaiset ovat tietynlaisia tai jopa tietynnäköisiä. Ennakkoluulot luovat haasteita sopeutumiselle, kun odotetaan tietynlaista käytöstä. Yksi haastateltavista kuvailee, ettei pidä itseään tyypillisenä brasilialaisena koska on mielestään vetäytyvämpi eikä edes pidä tyypillisestä brasilialaisesta musiikista. Katukuvassa häntä ei ole uskottu brasilialaiseksi vaalean ihonvärin vuoksi.

Brasilialainen kulttuuri on niin laaja käsite ja henkilökohtaisesti en edes tunnista itseäni niin tyypilliseksi brasilialaiseksi. En pidä brasilialaisesta musiikista enkä tavasta olla niin ylirento. Kadulla ja kaupassa ihmiset puhuu mulle heti suomea koska en heidän mukaansa edes näytä brasilialaiselta kun oon valkoihoinen. (H5)

Ennakkoluuloja ja väärinkäsityksiä syntyy myös kommunikaatiotilanteissa ja itsensä ilmaisussa. Brasiliassa tunteita ilmaistaan vapaammin ja avoimemmin ja yleensä myös äänekkäämmin. Yksi haastateltava kuvaa erilaisia tilanteita, joissa tunteiden ilmaisu on aiheuttanut väärinkäsityksiä ja jopa riitoja, joita ei tähän päivään mennessä ole selvitetty.

Suomessa ilmaistaan eri lailla itseään ja tunteitaan. Monesti ihmiset ovat luulleet että olen kauhean vihainen selittäessäni jotakin, vaikka olen vain eläytynyt kertomaan siitä mitä tapahtui. Siitä on tullut myös paljon väärinkäsityksiä ja tähän päivään asti jotkut ihmiset eivät puhu mulle sen takia. (H5)

Brasilialainen arkipäiväinen keskustelu saattaa vaikuttaa ulkopuolisesta tarkkailijasta katastrofaaliselta. Puhuja yleensä käyttää paljon käsiään. Ele- ja ilmeikieli on hyvinkin värikästä verrattuna suomalaiseen keskustelukulttuuriin. Brasilia on Edward T. Hallin mukaan hyvä esimerkki korkean kontekstin kulttuurista (high context culture.) Tällä tarkoitetaan sitä, että vain osa informaatiosta on varsinaisessa viestissä. Sen sijaan tärkeämpää on tulkita puhujan persoonaa ja fyysistä kontekstia. Suomessa taas viestintä on suoraa, avointa ja tarkkaa. Suomalainen viestintä on matalakontekstista (low-context) viestintää. (Ojala 2004, 114.) Se miten ihminen oppii kommunikoimaan toisten kanssa ja tulkitsemaan toisten viestejä, on suoraan yhteydessä kulttuuriin (Alitolppa-Niitamo 1993, 140). Uuteen kulttuuriin sopeutuminen vaati haastateltavien mukaan opettelua ja muiden tarkkailua oman käytöksen suhteen.

5.2 Keskeisimmät sopeutumishaasteet

Haastattelujen perusteella keskeisimmiksi sopeutumishaasteiksi kulttuurieroista selviytymisen ohella nousivat kieli ja vaikeus toteuttaa omia haaveita ja päämääriä koulutuksen ja työuran suhteen.

Haastatteluissa keskustelimme myös uskonnosta ja hengellisyydestä sekä sen merkityksestä haastateltavien kotoutumisessa. Brasiliassa uskonnollisuus on tärkeä osa kulttuuria ja ihmisten elämää. Hengellisyys oli jollain tavalla tärkeää kaikille haastateltaville. Osa koki sen selkeästi voimavaraksi sopeutumisprosessissaan. Osa taas koki, että suomalaisen kulttuurin ja yhteiskunnan kontekstissa on vaikea elää kristittyinä, sillä uskonnollisuus ja hengellisyys on varsin peiteltyä. Osalle uskonnolla ei ollut merkitystä sopeutumisessa. Ensimmäiseksi tarkastelen kielihaastetta.

Uuteen maahan asettuessa on maahanmuuttajan omaksuttava ja opeteltava monia uusia asioita mistä uuden asuinmaan kulttuuri koostuu. Sen lisäksi on opeteltava hallitsemaan uusi, itselle vieras kieli, joka usein on avain onnistuneeseen kotoutumiseen ja uuden oppimiseen. (Alitolppa-Niitamo 1993, 38.) Suomen kielen oppiminen on ollut kaikille haastateltaville yksi suurimmista haasteista sopeutumis- ja kotoutumisprosessissa. Suomen kielen omalaatuisuus tuottaa ongelmia, kun kieltä ei voi verrata mihinkään muuhun kieleen. Haastateltavat kuvailivat suomen kielen oppimisprosessiaan tuskaisiksi. Haastateltavista suurin osa puhui englantia. Tämä on osaltaan vaikeuttanut suomen kielen oppimista. Englannin kieleen on helppo turvautua kun suomi ei tahdo sujua. Toisaalta itsensä ilmaiseminen englanniksi ei ole aina niin sujuvaa ja tyydyttävää. Yksi haastateltava kuvasi myös tilannetta, jossa terveydenhuollon ammattilainen ei suostunut asioimaan hänen kanssaan edes englanniksi. Näin ollen asiointi vaati puolison mukana oloa.

Oma lääkäri ei suostu puhumaan englantia kanssani. Puolisoni on aina pakko tulla mukaan vain sen takia. Tunsin itseni niin turhautuneeksi koska en voinut ilmaista itseäni ja ongelmiani itse (H5)

Peruspalveluissa maahanmuuttajalla on oikeus tulkkipalveluihin, jos suomen kielen taito ei riitä itsenäiseen asioimiseen työntekijän kanssa. Suomessa on tutkittu, että usein työntekijät eivät osaa käyttää tulkkipalveluita, vaikka asiakkaalla olisi siihen oikeus. Tulkkeina käytetään puolisoita ja perheenjäseniä. Puolison käyttäminen tulkkina ei ole kiellettyä, mutta suositellaan, että työntekijät tapaisivat maahanmuuttaja-asiakasta myös pelkän tulkin kanssa, jotta voidaan varmistua siitä, että asiat ymmärretään oikein, ja jotta maahanmuuttaja oppisi asioimaan palveluissa itse. (Peltola & Metso 2008, 40-41.)

Haastateltavista kaikki olivat käyneet suomen kielen kursseja ja osa heistä kävi kurssia parhaillaan. Suurimmaksi haasteeksi muodostui kuitenkin se, että oppimaansa ei pääse koskaan harjoittelemaan käytännössä. Ihmissuhteet ja ystäväystyminen vaikeutuvat kommunikaation puuttuessa. Suomalaisessa kulttuurissa ihmiset puhuvat haastateltavien mukaan liian vähän eikä suomalaisia uskalla lähestyä. Kurssilla opittu myös unohtuu nopeasti, kun oppimaansa ei ole laittanut käytäntöön.

Alussa se kieli oli kaikista vaikeinta. Sen vuoksi mulla ei myös hyvin pitkään aikaan ollut ystäviä koska en osannut kieltä. Oli haastavaa päästä sisälle suomalaiseen kulttuuriin missä toisen henkilökohtaista tilaa täytyy kunnioittaa ja antaa ihmisten olla enemmän itsekseen eikä häiritä. Siihen oli vaikea tottua. (H6)

Kävin kurssin mutta sitten kun menin työharjoitteluun en muistanut mitään. Siellä mun olis pitänyt puhua, mutta en osannut ja tunsin itseni tosi tyhmäksi. (H4)

Kielen oppimisen haaste saattaa aiheuttaa maahanmuuttajalle epämiellyttäviä tunteita. Kun hän ei täysin ymmärrä, mitä hänelle sanotaan tai kun hän ei itse pysty välittämään haluamaansa viestiä, tuntee hän itsensä kyvyttömäksi. Ikään kuin hän ei olisi järkevä, kypsä ja ajatteleva aikuinen. Monesti myös oletetaan, että ulkomaalaisen näköinen tai aksentilla suomea puhuva ei ymmärrä, mitä hänelle sanotaan. Onnistuneeseen kommunikaatioon tarvitaan aina molemmat osapuolet: puhuja ja kuulija. Kuulijan on myös osoitettava halukkuutta ymmärtää viestin lähettäjää. (Alitolppa-Niitamo 1993, 38-39.)

Avioliittomuuttajan elämä muodostuu nopeasti kurssilla käymisen ympärille, joka turhauttaa, kun kieltä ei opi. Suomalais-thaimaalaisia avioliittoja tutkinut Milla Lumio tuli omassa tutkimuksessaan myös siihen tulokseen, että kieli oli keskeisin haaste thaimaalaisten sopeutumisessa. Kielikursseista huolimatta kieli koetaan vaikeaksi, ja ulkopuolisuuden tunne lisääntyy, kun kommunikointi puuttuu. (Lumio 2014, 44.) Yksi haastateltavistani kuvaa tilannettaan epätoivoisena, kun mielenkiintoa kurssin käymiseen ei enää ole, mutta ei myöskään muita vaihtoehtoja sen tilalle.

Tällä hetkellä olen kurssilla, joka ei auta mua yhtään. En koe oppineeni mitään ja ainoa asia, mitä opettaja mulle sanoo on, että yritä vain ja käy kurssi loppuun asti. Mutta mitä mä siitä hyödyn? Sen jälkeen menen kuitenkin taas kurssille. (H3)

Kielikurssien jättäminen kesken on maahanmuuttajien keskuudessa tyypillistä etenkin silloin, jos he työllistyvät sellaisella alalla, jolla hyvää kielitaitoa ei vaadita. Tämä nähdään ongelmallisena silloin, kun työsuhde päättyy ja kaikki pitäisi aloittaa ikään kuin alusta. (Peltola & Metso 2008, 104.) Haastatteluista kävi myös ilmi, että pakollisten asioiden hoitaminen on aika ajoin mahdotonta, kun kielitaito ei riitä. Suomalaisen puolison apua kaivattiin siinä kohtaa, kun itseä koskevia asioita piti saada eteenpäin.

Monia asioita pitää kysyä aina puolisolta. KELA:n papereita täytellessä on tosi tarkkaa että laittaa kaikki oikein koska jos ei laita niin siitä tulee isoja ongelmia. (H4)

Suomalaisessa palvelujärjestelmässä hoidetaan monia asioita kirjallisesti. On lomakkeita, hakemuksia, päätöksiä, joita täytyy ymmärtää ja joihin täytyy reagoida. Usein reagoimatta jättäminen saattaa johtaa tuen katkeamiseen tai muihin sanktioihin. Heikko suomen kieli tuottaa maahanmuuttajille suuria vaikeuksia asioiden hoitamisessa. He näkevät järjestelmän vaikeana ja byrokraattisena. (Peltola & Metso 2008, 38-39.)

Toinen suuri haaste kotoutumisessa oli omien toiveiden ja suunnitelmien toteutumisen hankaluus. Haastateltavista neljä osasi sanoa, että heille oli tehty jonkinlainen kotoutumissuunnitelma. Kahdelle ei ollut tehty minkäänlaista suunnitelmaa. Toinen heistä ei ollut kuullut sellaisesta eikä tiennyt mikä se on. Hän osasi kertoa saavansa tukea suomen kurssin käymiseen, mutta hänen kanssaan ei ollut käyty keskustelua kotoutumista edistävistä toimenpiteistä eikä hänen mukaansa mitään selkeitä tavoitteita ollut asetettu missään vaiheessa. Toinen, jolle ei myöskään ollut tehty suunnitelmaa, tiesi kyllä, että sellainen on olemassa, mutta kertoi kotoutumisen menneen häneltä täysin ohitse. Hän oli puolisonsa kanssa ollut täysin tietämätön hänelle kuuluvista tuista ja palveluista ja kertoi, ettei ollut saanut minkäänlaista ohjeistusta asiasta.

En edes tiedä mikä se on. Kela maksaa tällä hetkellä suomen kurssini, mutta en ole koskaan ollut missään tapaamisessa missä mulle olisi tehty suunnitelma kotoutumiseni edistämiseksi. Jos suunnitelma olis tehty niin mun tilanteeni olisi varmaan erilainen. Mitään selkeitä tavoitteita ei ole asetettu. (H3)

Kotoutumisprosessi meni multa täysin ohi. En saanut mitään kotoutumistukea tai palveluita eikä puolisonikaan osannut niitä mulle hakea. Maksettiin kurssit ja kaikki itse eikä kukaan neuvonut missään vaiheessa. Nyt vasta myöhemmin sain tietää mihin mulla olisi ollut oikeus ja nyt se on jo myöhäistä. (H6)

Osa niistä haastateltavista, jolle oli tehty kotoutumissuunnitelma, korosti turhautumistaan siihen, että joko haastateltavien omia toiveita ei suunnitelmien tekovaiheessa kuunneltu tai suunnitelmiin kirjatut tavoitteet olivat täysin epärealistisia. Yksi haastateltava kuvaa tilannetta vaikeaksi. Sen sijaan, että hän saisi tukea kotoutumiseensa, hänelle asetetaan tavoitteita, joita hän ei itse halua. Sovituissa tapaamisissa ei hänen mukaansa kuulla hänen omia toiveitaan vaan työntekijät ohjaavat häntä sellaisiin toimenpiteisiin, jotka tuntuvat hänestä hänen kykyjensä aliarvioimiselta. Hän kertoi häntä loukanneesta tilanteesta, jossa eräs työntekijä oli vähätellyt hänen Brasiliassa saamaansa koulutusta.

Tapaamisissa ei puhuta mistään muusta kuin siitä, että mun täytyisi mennä siivoamaan tai tiskaamaan tai jotain sellaista. Oon huomannut ja kuullut muilta, että työntekijät usein ehdottaa

ulkomaalaisille nimenomaan näitä alempiarvoisia töitä, koska suomalaiset ei kuulemma halua tehdä niitä. Toinen asia mitä on jatkuvasti kuullut on se, että se koulutus jonka oon saanut Brasiliassa ei mitenkään riitä Suomessa. Maatani ja koulutukseni tasoa on jatkuvasti arvosteltu huonoksi. Kerran yks työntekijä nauroi mulle päin naamaa kun kerroin, että haluan työskennellä Suomessa xxx ammatissa, johon olen Brasiliassa saanut koulutuksen. Oon koko ikäni opiskellut ja tehnyt kaikenlaisia töitä Brasiliassa. Oon opiskellut hyvän, korkea-arvoisen ammatin ja työskennellyt siinä. Miksei sitä oteta ollenkaan huomioon? (H5)

Haastateltavien mielestä Suomessa ei oteta ollenkaan huomioon sitä pääomaa, jota maahanmuuttaja on elämänsä aikana hankkinut, vaan hänet ikään kuin pakotetaan aloittamaan kaikki alusta. Tämä on aiheuttanut haastateltavissa turhautumisen ja epätoivon tunteita. Omat tulevaisuuden haaveet ja suunnitelmat ovat pikkuhiljaa murentuneet. Yksi haastateltava kertoo, että on mukana monenlaisessa toiminnassa ja käyttää aktiivisesti erilaisia palveluita sekä on itse aktiivinen uuden oppimisessa, mutta hänen kokemuksensa on, että kotoutumista ei ole tapahtunut ja asiat eivät ole edenneet toivotusti. Hänen näkemyksensä on, että kotoutumista edistävistä toimista uupuu aito välittäminen maahanmuuttajan omista toiveista. Sen sijaan päämääränä nähdään kotouttaminen keinolla millä hyvänsä.

Mulle kotoutuminen on ollut todella vaikeaa. Käytän paljon kaikkia palveluja, olen mukana monenlaisessa toiminnassa ja haluan ymmärtää ja oppia koko ajan, mutta silti tuntuu, että asiat eivät mene eteenpäin. Tuntuu, että Suomessa ei välitetä aidosti maahanmuuttajan tilanteesta. Se on aika samantekevää kunhan heidät saadaan jotenkin mukaan yhteiskuntaan. Henkilökohtaisia toiveita ei kuitenkaan huomioida. (H3)

Yksi haastateltava taas nosti esille kokemuksen siitä, että työllistymisestä annettiin hänelle sellainen kuva, että se tapahtuu ikään kuin automaationa suomen kielen kurssien suorittamisen jälkeen. Näin ei kuitenkaan tapahtunut. Hän oli hiljattain saanut töitä muuta kautta, mutta kertoo, että ei aio työskennellä siinä tehtävässä loppuelämänsä. Hänen mielestään mahdollisuuksia tehdä jotain muuta ei kuitenkaan ole ja todennäköisesti hän joutuu menemään uudestaan kurssille työtehtävän päätyttyä.

Kielikurssin jälkeen menin TE toimistoon kun meille sanottiin että he sitten järjestävät meille töitä, mutta eihän sieltä mitään töitä saanut. Onneks mulle aukeni mahdollisuus tehdä näitä xxx hommia mitä nyt teen. Olen tyytyväinen nyt vaikka en halua tehdä tätä hommaa loppuelämäni. En kuitenkaan halua olla riippuvainen mistään tuesta, vaan haluan itse tienata elantoni. Mahdollisuuksia ei paljoakaan ole. Suomessa on niin tiukka byrokratia että se turhauttaa. Kai mun täytyy mennä taas johonkin kurssille tän homman jälkeen. (H4)

Maahanmuuttajille työssäkäynti saattaa olla jopa tärkeämpää kuin suomalaisille. Työssäkäynti on merkityksellistä, taloudellisen hyödyn lisäksi, sosiaalisten suhteiden solmimisessa ja vuorovaikutuksessa kodin ja perheen ulkopuolella. Maahanmuuttajalle työllistyminen antaa näkökulman suomalaiseen elämäntapaan, normeihin, arvomaailmaan ja yhteiskuntaan. Lisäksi työllistyminen liittyy vahvasti omanarvontunteeseen, elämänhallintaan ja yhteisöltä saatuun arvostukseen. Työllistymistä estävät monet tekijät: puutteellinen kielitaito, vaaditun koulutuksen puute, työnantajien ennakkoluulot tai rakenteelliset syyt. Maahanmuuttajilla ei myöskään usein ole sellaisia sosiaalisia verkostoja tai kanavia, joiden kautta monet työpaikat välittyvät. Työttömyys pakottaa maahanmuuttajan tulemaan riippuvaiseksi yhteiskunnan tuista. (Alitolppa-Niitamo, Söderling ym. 2005, 39-40.)

Keskimääräisesti ulkomaalaiset puoliset ovat hyvin koulutettuja. Matala koulutustaso on tutkitusti harvinaista. Ulkomaalaistaustaisista miehistä ja vaimoista noin 80 % on suorittanut vähintään keskiasteen koulutusta vastaavat opinnot. (Lainiala & Säävälä 2012, 45-46.) Peltola ja Metso (2008) kuvaavat tutkimuksessaan, että toisessa maassa hankittua koulutuspääomaa tai työkokemusta on sellaisenaan vaikea siirtää maasta toiseen. Moniin akateemisiin ammatteihin saattaa sisältyä paljon kulttuurisidonnaista osaamista, joka ei hyödytä Suomessa. Koulutusjärjestelmien vertailu on vaikeaa, jolloin koulutuksen arviointiin vaikuttavat mielikuvat ja tietynlaisen koulutuksen arvostus. Toisaalta myös maahanmuuttajilla on epärealistisia odotuksia ja toiveita Suomessa työskentelyn suhteen. (Peltola & Metso 2008, 99.)

Brasilia on kristitty maa. Brasilialainen Veja-lehti kertoo, että kansallisen tilastotieteen instituutin IBGE:n (Instituto Brasileiro de Geografia e Estatística) selvityksen mukaan vuonna 2010 brasilialaisista 86,8 % olivat kristittyjä: 64,6 % katolisia ja protestanttisia kristittyjä 22,2 % (Azevedo 2012.) Haastateltavat kuvasivat omaa henkilökohtaista uskonnollisuuttaan avoimesti. Kaikille usko ja hengellisyys oli luonnollinen osa elämää ja brasilialaista kulttuuria. Haastattelutilanteessa uskosta ja uskonnosta keskusteleminen oli heille luontevaa. Kaikki haastateltavat kertoivat uskovansa Jumalaan. Osa määritteli uskonsa perustuvan Raamatun sanaan. Osa halusi korostaa, että ei seuraa mitään tiettyä uskontoa, vaan usko on ensisijaisesti henkilökohtainen.

Olen kristitty. Kuitenkin erilainen kristitty kuin mitä monissa seurakunnissa ajatellaan. Brasiliassa on monia seurakuntia, jotka ovat liian karismaattisia ja monesti heidän toimintansa menee yli. Mä uskon Raamattuun, ja jos se mitä ihmiset saarnaavat löytyy Raamatusta se on mulle okei. (H1)

Olen protestanttinen kristitty. Uskon Jumalaan ja elän Raamatun mukaan. (H6)

Mulla ei ole uskontoa. Uskon Jumalaan, mutta en pidä uskonnosta. Perheeni on katolinen ja olen pienestä asti kasvanut siinä vaikutuspiirissä ja tunnen sitä uskontoa eniten. (H2)

Uskon Jumalaan ja haluan olla yhteydessä seurakuntaan. Ei ole niin väliä onko se katolinen tai joku muu. Seurakunta on mulle paikka missä kuulen Jumalan puhetta ja saan pyytää anteeksi ja saan lohdutusta elämäni. (H3)

Kasvoin erään lahkon vaikutuksessa. Uskon Jumalaan mutta en seuraa mitään uskontoa. En aina seuraa kristillisiä sääntöjä, mutta kunnioitan niitä. (H4)

Minulla on usko, ei uskontoa. Pienestä asti kasvoin katolisessa ympäristössä. En koskaan pitänyt kirkosta. Jumala mulle ei ole katolinen tai uskovien Jumala. Tärkeintä on rakastaa lähimmäistä ja kunnioittaa kaikkia eläviä olentoja. Uskon niin kuin itse haluan ja toimin sen mukaan. (H5)

Siitä, oliko uskonnolla ja hengellisyydellä merkitystä haastateltavien sopeutumisessa Suomeen, tuli eriäviä näkemyksiä. Yllättävää oli se, että kristilliseen Suomeen sopeutuminen oli koettu jopa hankalaksi. Brasiliassa

uskosta puhutaan avoimemmin ja se koetaan luonnolliseksi osaksi brasilialaista kulttuuria. Hengellinen ulottuvuus on läsnä ihmisten elämässä: puheessa, tavoissa ja käyttäytymisnormeissa. Esimerkiksi yksi tapa ilmaista epävarmuutta on sanoa *se Deus quiser*, ”jos Luoja suo” (Ojala 2004, 115). Muita yleisimpiä sanontoja ovat *vai com Deus*, ”mene Jumalan kanssa”, joka sanotaan yleensä perheenjäsenen tai ystävän lähtiessä. Perheen sisäisissä suhteissa lapset pyytävät usein lähtiessään siunausta vanhemmiltaan ojentaen oikean kätensä. Vanhempi vastaa Jumala siunatkoon sinua ja suutelee lapsen kättä ja lapsi vanhemman kättä. Siunausta pyydetään perheen sisällä myös isovanhemmilta, sediltä, tädeiltä ja kummeilta. Tämä on tärkeä ja hyvin yleinen tapa erityisesti köyhemmän väestön ja keskiluokan keskuudessa. Jotkut katoliset pitävät kaulassaan ristikorua, jota kutsutaan nimellä *terço*. Brasiliassa jopa rikolliset uskovat sen suojelemaan voimaan.

Suomen kristillisyydestä keskusteltaessa haastateltavat kertoivat tietävänsä, että Suomi on kristitty maa, mutta heidän mukaansa se näkyy ainoastaan länsimaisessa kulttuurissa ja tavassa pukeutua, tai se ei näy millään tavalla, mikä haastateltavan mukaan vaikeuttaa kristittynä elämistä Suomessa. Osa haastateltavista kertoi, ettei ollut koskaan käynyt Suomessa kirkossa.

Kristillinen kulttuuri näkyy länsimaisuudessa ja pukeutumisessa ja silleen. Se tietysti helpottaa sopeutumista. En ole koskaan kuitenkaan käynyt kirkossa Suomessa. Puolisoni ei ole uskonnollinen. Minulla ei ole mitään yhteyttä suomalaiseen kirkkoon tai seurakuntaan. En tunne sitä ollenkaan. (H2)

Suomi on kristitty maa, mutta ei se näy. Ihmisistä ei näy heidän usko millään tavalla. Ei ole niin helppoa elää kristittynä Suomessa. (H1)

Yksi haastateltava kertoi hengellisyyden ja seurakunnassa käynnin auttavan ja lohduttavan silloin, kun mieli on maassa ja tekisi mieli palata kotimaahan. Yksi kertoi, että hänellä on paljon ystäviä kristillisen toiminnan piireissä.

Käyn kansainvälisessä englanninkielisessä seurakunnassa. Se on tärkeä paikka minulle. Monesti olen ollut masentunut puolisoni

perheen vuoksi tai muiden ihmissuhteiden vuoksi. Seurakunnasta olen saanut tukea ja lohtua silloinkin kun olen halunnut lähteä Suomesta. (H3)

Mulla on paljon kavereita jotka on mukana kristillisessä toiminnassa Suomessa. (H4)

Yksi haastateltava kertoi kokeneensa Suomessa syrjintää uskonnollisen vakaumuksena vuoksi. Hän on ollut mukana vapaampien suuntien toiminnassa, mutta luterilaisesta kirkosta ei tiedä juuri mitään. Hän kuvaa, kuinka Brasiliassa seurakunnat kutsuvat avoimesti mukaan toimintaansa, mutta Suomessa hän ei ole kokenut vastaavaa luterilaisen kirkon tekemänä. Hän oli käynyt helluntaiseurakunnan järjestämän suomen kielen kurssin, jossa hänen kertomansa mukaan oli myös muidenkin uskontojen edustajia. Hänen ehdotuksensa on, että luterilainen kirkko osallistuisi enemmän maahanmuuttajien kotouttamiseen maahanmuuton lisääntyessä.

Mä itse asiassa oon jo Suomessa kohdannut syrjintää sen vuoksi että oon kristitty. On katsottu kieroon ja puhuttu pahaa. Luterilaisesta kirkosta en tiedä oikein mitään paitsi että se on iso ja ne kerää veroa. Brasiliassa on normaalia, että sut kutsutaan käymään kirkossa. Suomessa luterilainen kirkko ei ole koskaan kutsunut tutustumaan heidän toimintaan. Toiset kirkot on kutsuneet esimerkiksi helluntai ja vapaakirkko. Kävin jopa helluntaiseurakunnan järjestämällä ilmaisella suomen kurssilla vuoden ajan ja siellä oli myös muslimeja ja muita eri uskontokuntiin kuuluvia. Luterilainen kirkko vois paljon enemmän olla mukana kotouttamassa ja varsinkin nyt kun maahanmuutto vain lisääntyy. (H6)

Yhden haastateltavan näkemys oli, että suomalaiset eivät käy kirkossa, vaikka kutsuvat itseään luterilaisiksi. Hän huomautti kuitenkin, että se ei välttämättä kerro heidän henkilökohtaisesta vakaumuksestaan. Suomessa häneltä ei ole kysytty hänen uskonnollisesta vakaumuksestaan.

Suomessa ihmiset sanovat itseään luterilaisiksi, mutta eivät käy kirkossa. Monilla voi silti olla henkilökohtainen usko. Suomessa ei kukaan ole koskaan kysynyt multa uskonnosta (H5)

5.3 Suomalaisen puolison merkitys integroitumisessa ja tuen saannissa

Yksi osa haastattelusta liittyi puolison merkitykseen haastateltavien integroitumisessa. Keskustelimme siitä, millä tavalla suomalainen puoliso on auttanut ja tukenut ulkomaalaista puolisoaan Suomeen sopeutumisessa. Haastateltavat kertoivat, miten he ovat kokeneet avioliiton suomalaisen kanssa vaikuttaneen tuen saantiinsa ja miten heitä on viranomaisten taholta kohdeltu suomalaisen puolison läsnä ollessa.

Haastateltavien kertoman perusteella selvisi, että usein suomalainen puolisoakaan ei tiedä, mitä oikeuksia ulkomaalaisella puolisollla on tai minkälaista apua ja tukea tämä tarvitsisi. Yksi haastateltava kertoi, että Suomeen tullessaan hän joutui itse ottamaan asioista selvää sekä kysymään neuvoa ystäviltään. Suomalaisen puolison tuki oli lähinnä taloudellinen. Hän maksoi kielikurssin. Yhden kokemus on, että suomalainen puoliso on auttanut paljonkin. Taloudellinen tilanne on usein vaikea, kun ainoastaan toinen voi käydä töissä.

Alussa puolisoni auttoi enemmän, mutta koska hän on suomalainen ei hän voinut tietää kotoutumisasioista ja prosesseista. Ei hän tiennyt keneltä kysyä. (H5)

Kun tulin Suomeen puolisoni ei tiennyt miten asiat maahanmuuttajien kanssa toimivat. Jouduin itse ottamaan selvää ja sopimaan tapaamisia. Kuulin ystäviltäni KELA:sta ja TE-toimistosta. Osasin etsiä tukia ja apua ystävieni avulla. Ei hän (puoliso) ole auttanut mua paljoakaan. Hän on maksoi suomen kielen kurssin kun mulla ei vielä ollut oleskelulupaa. (H2)

Mun puoliso on tehnyt paljon juttuja mun sopeutumisen auttamiseksi. On ollut vaikeeta koska pitkään vaan mun puoliso kävi töissä eikä meillä ollut paljon rahaa. Puolisoni maksoi kaiken mulle. (H4)

Haastatteluista kävi ilmi myös, että ulkomaalaisen puolison sopeutumisvaikeudet ja pitkät odotukset koettelevat myös suomalaisen puolison kärsivällisyyttä, jolloin tuen antaminen maahanmuuttajapuolisolle vaikeutuu. Yksi haastateltava kertoo odottamisen olevan raskasta molemmille

osapuolille. Alussa suomalainen puoliso jaksoi tukea, mutta ajan kuluessa hän alkoi vaatimaan ulkomaalaisen puolison omatoimisuutta. Haastateltava toteaa, että suomalainen puoliso unohtaa helposti, kuinka pitkä prosessi kotoutuminen on, ja monia asioita joutuu odottamaan. Toinen haastateltava kertoo jääneensä usein yksin asioiden kanssa kun puolisolta ei saanut apua.

Jonkun ajan kuluttua hän alkoi vaatimaan, että järjestän itse asiani. Hän alkoi kysellä mikset tee mitään tai mikset mene kurssille tai mikset hae töitä. He unohtavat, että kotoutuminen on pitkä prosessi ja usein lait eivät anna mahdollisuutta tehdä asioita. Kaikki kestää ja odottaminen on raskasta. Olisin tarvinnut sitä että hän olisi ollut kärsivällisempi. Olin todella turhautunut. Mun piti aina muistuttaa, että en ole suomalainen enkä voi tietää kaikkea. (H5)

Monesti jouduin anelemaan, että puolisoni auttaisi minua asioiden hoitamisessa, mutta usein olin aika yksin. (H1)

Uuteen maahan asettuminen on pitkä prosessi. Se on täynnä uusiin asioihin ja toimintatapoihin tutustumista ja samalla vanhan ja tutun jättämistä. Sopeutumisen alkuvaihe voi kestää useamman vuoden ja juuri silloin maahanmuuttajan tarve sopeutua on yleensä suurin. Uuteen maahan asettumisen muotoutuessa elämäntavoitteeksi yksi tämän pitkän prosessin päässä hämmöittävä saavutus voi olla tuttuuden ja turvallisuuden saavuttaminen uudessa kotimaassa. (Schubert 2013, 64.) Jaana Anglén tutkimuksesta käy ilmi, että ensimmäiset vuodet Suomessa ja avioliitossa suomalaisen kanssa ovat yleensä vaikeinta aikaa. Sopeutuminen vieraaseen maahan tuoreen puolison kanssa on suuri elämänmuutos maahanmuuttajalle. Myös suomalainen puoliso joutuu mukautumaan uudenlaiseen tilanteeseen. Hän saattaa kokea riittämättömyyden tunnetta joutuessaan hoitamaan kahden ihmisen asiat. (Anglé 2014, 106.)

Haastattelujen perusteella suomen kielen oppiminen ei tapahdu automaattisesti suomalaisen puolison ansiosta. Kukaan haastateltavista ei suoraan sanonut suomalaisen puolison opettaneen heille suomen kieltä. Suurin osa haastateltavista puhui suomalaisen puolisonsa kanssa englantia. Suomalaisen puolison kautta kyllä avautui paljon sosiaalisia verkostoja, joissa pystyi

harjoittelemaan suomen kieltä. Yksi haastateltava kuvailee, että hän joutui ikään kuin pakotettuna oppimaan suomea, kun puoliso kieltäytyi tulkkaamasta.

Puolisoni ei puhu minulle suomea kotona. Puhumme vain englantia. On tosi vaikea oppia suomea vain kurssilla. (H3)

Puolisoni esitteli ystävilleen ja auttoi puhumaan suomea. Monesti hän ei suostunut tulkkaamaan, joten se pakotti oppimaan. (H1)

Ulkomaalainen puoliso on varsin riippuvainen suomalaisesta puolisostaan arjen asioissa. Vieras ympäristö aiheuttaa tiedollista riippuvuutta puolisosta. Myös sosiaaliset suhteet rajautuvat usein suomalaisen puolison kautta saatuihin suhteisiin. (Alitolppa-Niitamo, Söderling ym. 2005, 32.) Toisaalta taas avioliiton kautta tapahtunut muutto voidaan nähdä hyvänä pohjana integroitumiselle. Suomalaisen puolison sukulais- ja ystäväverkostot avautuvat myös ulkomaalaiselle puolisolalle. Maahanmuuttajapuoliso tulee osaksi kanta-asukkaan perhettä. Yhteisen tulevaisuuden kannalta on melkein pakollista, että ulkomaalainen puoliso kotoutuu uuteen asuinmaahansa. (Heikkilä & Oksi-Walter ym. 2014, 10-11.)

Tilanteet, joissa haastateltavat olivat olleet viranomaistapaamisissa yhdessä suomalaisen puolisonsa kanssa, olivat olleet hyvin erisävyisiä. Keskustelimme nimenomaan tapaamisista, joissa asia koski ulkomaalaista puolisoa itseään. Kolme kuudesta kertoi, että tapaamisissa viranomainen ei ole huomionnut heitä. Viranomainen tai työntekijä puhuu suomalaiselle puolisolalle suomeksi eikä huomioi riittävästi maahanmuuttajapuolisoa eikä osallista häntä keskusteluun. Syy tällaiseen kohteluun oli haastateltavien mukaan heidän puutteellisessa suomen kielen taidossaan.

Menen tapaamisiin aina puolisoni kanssa. Yleensä hän puhuu ja hoitaa asiat ja mä istun hiljaa vieressä ja kuuntelen ymmärtämättä. Luulen, että puolisoni ei luota, että osaisin hoitaa asiat itse. (H3)

Yleensä puhuvat puolisolalle koska en puhu suomea vielä. Ei meillä ole kauheasti ollut mitään tapaamisia enää. (H4)

Tuntuu ettei ne oikeen edes huomaa mua. Kun puhutaan asioista ne selittää mun puolisolalle. En mä edes jaksa enää yrittää

ymmärtää ja kuunnella kun mun puoliso kertoo sitten myöhemmin.
(H6)

Yksi haastateltava kertoi, että hänen suomalaisen puolisonsa ongelmasta johtuen häneen suhtauduttiin ennakkoluuloisesti ja olettaen, että hänellä oli sama ongelma. Hänen mielestään työntekijöiden tapa puhua ja ilmaista itseään tilanteessa oli syrjivää ja halveksivaa.

Puolisollani oli ongelmia joten kun oltiin tekemisissä viranomaisten kanssa tai yhteisissä tapaamisissa, ne usein kohteli mua sillä olettamuksella, että mulla oli sama ongelma. Tapa, miten ne puhui mulle oli mielestäni syrjivä ja halveksiva. Ne ei kertoneet sitä suoraan, mutta tunsin sen niiden käytöksessä ja elekielessä. (H1)

Kaksi haastateltavaa kuudesta kertoi positiivisemmista kokemuksista tapaamisissa. Yksi (H2) kuvasi tilannetta niin, että vaikka viranomaisen puhuisikin puolisolalle suomen kielellä, ottaa viranomaisen huomioon myös hänet. Osallistaminen keskusteluun tapahtui huomioiden esimerkiksi katseella. Toinen haastateltava (H5) kertoi sen riippuvan työntekijästä. On niitä, jotka huomioivat ja puhuvat suoraan hänelle, mutta toiset työntekijät toimivat päinvastaisesti.

Yleensä puolisoni puhuu enemmän tapaamisissa, mutta koen, että minut otetaan myös huomioon. Vaikka viranomaiset puhuvat puolisololleni asioistani, he katsovat myös minua ja ottavat minut mukaan keskusteluun. (H2)

Se riippuu paljon henkilöstä. Toiset puhuvat suoraan minulle ja kunnioittavat läsnäoloani siellä, mutta toiset eivät välitä yhtään.
(H5)

Haastateltavilla oli myös näkemys siitä miten avioliitto suomalaisen kanssa on vaikuttanut avunsaantiin ja tukeen sopeutumisessa. Osa oli sitä mieltä, että avioliitto suomalaisen kanssa helpotti tukien hakemista ja saamista.

Alussa naimisiinmeno sai aikaan sen, että olin oikeutettu saamaan tukia. (H1)

Olla naimisissa suomalaisen kanssa helpottaa tukien hakemista.
(H2)

Osa haastateltavista taas näki asian eri tavalla. Yksi haastateltava (H4) vertaa tilannettaan pakolaisiin. Hänen mielestään pakolaisten kotoutuminen tapahtuu helpommin kuin avioliiton kautta Suomeen tulleiden. Hän korostaa, että avioliittomuuttajat joutuvat ottamaan asioista itse selvää. Yhden haastateltavan (H3) mielestä oli samantekevää oliko naimisissa Suomen kansalaisen kanssa vai ei. Hän näki sopeutumisen silti hankalana ja huomauttaa, että avioituminen ei ole avain täydelliseen elämään. Yksi haastateltava (H6) taas toi esiin näkökulman, että hänen kotoutumisestaan ei olla kiinnostuneita, sillä luotetaan suomalaisen puolison pitävän siitä huolen. Hänestä tuntuu, että asiat olisivat olleet helpompia, jos hän olisi tullut Suomeen muusta syystä kuin avioliiton perusteella, ja korostaa omaa vastuuta, jota on joutunut ottamaan oman kotoutumisensa edistämiseksi.

Omasta mielestäni pakolaisille on asiat paljon helpompia kun meille jotka tulee avioitumisen kautta. Meidän täytyy paljon enemmän nähdä itse vaivaa ja tietää asioista, jotta saa tukea ja apua. (H4)

Mielestäni se on ihan sama oletko naimissa suomalaisen kanssa vai et. Naimisiinmeno auttaa luvan saamisessa, mutta siinä se melkein onkin. Sopeutuminen on vaikeaa joka tapauksessa. Tunnen maahanmuuttajia, jotka ovat olleet täällä kymmenen vuotta, mutta eivät ole kotoutuneet. Ihmiset luulevat, että naimisiinmeno suomalaisen kanssa oli avain täydelliseen elämään... Ei todellakaan ole ollut. (H3)

Ei mulla ole kokemusta siitä mitä olisin saanut ilman avioliittoa, mutta uskon että suomalainen puoliso vaikuttaa siihen, että mun kotoutumisesta ei olla niin kiinnostuneita. Kai ne ajattelee, että mä pärjään kyllä kun mulla on suomalainen puoliso. Ei osoiteta aitoa kiinnostusta siihen mitä mä haluaisin tehdä tai saavuttaa tai mitä mä tarvin siihen että mun kotoutuminen olis onnistunut. Tuntuu, että jos olisin tullut Suomeen ilman avioliittoa se olisi ollut helpompaa. Ehkä se kotoutumispolku olisi ollut selkeempi kuin nyt. Kaikki on täytynyt ite järjestää ja hoitaa. (H6)

Lopuksi haastateltavat pohtivat sitä, millä tavalla he haluaisivat tulla kohdelluksi viranomaisten taholta Suomessa. Jäimme myös keskustelemaan Suomen

järjestelmän kankeudesta ja siitä, miten he haluaisivat muuttaa nykyisiä käytäntöjä ja asenteita. Haastateltavat puhuivat työntekijöiden kohtaamisesta ja siitä miten he toivoisivat, että viranomaiset kohtaisivat heitä. He pitivät tärkeänä ystävällisen asennoitumisen asiakkaaseen. Myös avioliittomuuttajan huomioimista tapaamisissa silloinkin, kun suomalainen puoliso on mukana, pidettiin tärkeänä.

On tärkeää että työntekijät ovat mukavia asiakkaille. Siitä tulee itselle parempi olo. (H4)

Vaikka mulla olis mun puoliso mukana se ei tarkoita, että mulle ei tarvi puhua. Mä kyllä ymmärrän suomea. Se, että mua ei mitenkään huomioida viestii mulle, että mä oon täysin kykenemätön ja tyhmä. (H6)

Suomalaisen järjestelmän kankeutta haastateltavien mukaan kuvasi liukuhinnamaisuus, mustavalkoisuus ja byrokraattisuus. Maahanmuuttajaa ei kohdata riittävästi yksilönä, ja usein nimenomaan ongelmakeskeisesti eikä keskittyen siihen, mitä maahanmuuttajalla voisi itsellään olla annettavaa. Toisaalta taas vaaditaan ehkä liikaa ja odotetaan, että tietyn ajan sisällä pitäisi tapahtua onnistunut integraatio. Maahanmuuttaja tulee helposti leimautuneeksi, jos kotoutuminen ei tapahdukaan toivotussa ajassa.

Kaikki on niin liukuhinnamaista... Numero 31 mene tolle kurssille, numero 32 mene tälle kurssille. Ei ole väliä sillä mitä mä haluan. Olen niin turhautunut siihen, että kaikille tarjotaan samaa polkua. Ei olla kiinnostuneita siitä mitä haluat tehdä elämässäsi. Niin monesti olen halunnut lähteä pois täältä. Viime kesänä halusin mennä töihin. En saanut, koska mulla oli kurssi kesken. Olen vain tuhlannut aikaani kurssilla missä en opi mitään. Haluaisin tehdä töitä –edes jotain. (H3)

Miksei voida ajatella, että Suomeen tulevilla maahanmuuttajilla voisi olla jotain annettavaa tähän yhteiskuntaan eikä vain surkutella sitä, että ulkomaalaiset vievät suomalaisten verorahat. (H3)

Maahanmuuttajana helposti leimaudut. Sinusta ajatellaan, että koska olet ollut Suomessa jo neljä vuotta, sinun ei pitäisi enää olla riippuvainen KELA:n tuesta. (H1)

Esiin tuli myös toive siitä, että suhtautuminen avioliittomuuttajiin ja maahanmuuttajiin yleensä olisi positiivisempi, ja jokaisesta etsittäisiin hyviä asioita sen sijaan, että arvosteltaisiin lähtömaan kulttuuria tai koulutuksen tasoa. Suomessa kaikki näyttää teoriassa olevan hyvin suunniteltua, mutta haastateltavan mukaan käytännössä asiat eivät toteudu niin kuin paperilla.

Työntekijöiden pitää lopettaa meidän oman kulttuurin tai koulutuksen tason arvosteleminen. Se on tosi raskasta. En halua jatkuvasti kuulla, että musta ei ole mihinkään. Haluaisin, että mun potentiaaliin voitaisiin uskoa ja tarjota sellaisia mahdollisuuksia, jotka oikeesti kiinnostaa mua. Miksei voi ajatella niin, että koska me tullaan niin sanotusti vähemmän kehittyneestä maasta niin ehkä me ollaan jouduttu taisteleen paljon enemmän sen eteen mitä meillä on? Ehkä se kertoo jotain meidän kyvyistä ja moraalista... Suomessa on olemassa teoria ja käytäntö. Teoriassa kaikki on hienoa ja upeaa. Mulle lykättiin syli täyteen esitteitä kursseista ja työmahdollisuuksista, mutta sitten kun asioista alettiin käytännön tasolla puhua kaikki muuttui. (H5)

Brasilialaista kulttuuria on haastateltavien mukaan myös se, että ei luovuta. He kuvasivat Suomeen tuloaan ja sopeutumistaan vaikeaksi ja monella tapaa haastavaksi prosessiksi, joka kaikilla oli vielä kesken. Hyvin avoimen ja rehellisen haastattelun päätyttyä kaikki kuitenkin tulivat siihen tulokseen, että tästä kaikesta selvitään. Brasilialaiset nähdään usein iloisena ja positiivisena kansana, mutta brasilialaisuus tulee hyvin esille myös elämän haastavissa tilanteissa. Brasilialainen ei luovuta.

Ehkä se sinnikkyys mitä brasilialaisuuteen kuuluu on auttanut mua sopeutumaan siinä mielessä että uskallan etsiä tapoja päästä eteenpäin. (H4)

Brasiliassa me kuitenkin sanotaan aina että brasilialainen ei koskaan luovuta. Se on auttanut mua täälläkin. Oon vaan sitkeesti odottanut ja niellyt kyyneleeni. (H5)

Brasilialaiset aina sanovat, että brasilialainen ei koskaan luovuta. Uskon että se on totta. Ja jos en rakastaisi puolisoani, olisin jo palannut Brasiliaan. (H2)

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tätä työtä varten kerätystä aineistosta nousi mielenkiintoisia näkökulmia avioliittomuuttajien kotoutumisprosessiin ja siihen, miten tätä maahanmuuttajaryhmää voidaan huomioida sosiaalipalveluissa ja kirkon työssä. Haastateltavien omakohtaiset kokemukset mahdollistivat avioliittomuuttajien kotoutumisen tarkastelemisen kokemusasiantuntijuuteen perustuen. Sopeutumishaasteet olivat hyvin samankaltaisia kuin muillakin maahanmuuttajaryhmillä kuten kulttuurieroista johtuvat hankaluudet sekä vaikeus oppia suomen kieltä. Keskeistä on kuitenkin huomioida, että ammattilaiset olivat tarttuneet varsin kevyesti avioliittomuuttajien kotoutumisen edistämiseen. Työntekijöiden valmius kohdata heitä oli heikkoa. Tämän opinnäytetyön kautta saatujen tulosten valossa voi myös todeta, että suomalaisen puolison merkitystä on liikaakin korostettu avioliittomuuttajien integroitumisessa. Opinnäytetyöprosessin aikana nousi paljonkin pohdittavaa, mutta keskityn muutamiin keskeisiin havaintoihin ja kehittämissuhteisiin.

6.1 Avioliittomuuttoa koskevien ennakkokäsitysten tarkastelu

Ensimmäiseksi haluan kiinnittää huomiota siihen, että haastateltavat olivat tulleet Suomeen viimeisten kuuden vuoden aikana. Tästä johtuen oletuksena voisi tietysti olla, että heidän kotoutumisensa edistämiseksi olisi annettu samanlaiset tuet ja palvelut, joihin heillä kaikilla oli lainmukainen oikeus. Haastatteluista saatujen tietojen perusteella näin ei kuitenkaan ollut. Neljälle kuudesta haastatellusta oli tehty kotoutumissuunnitelma. Kahdelle ei ollut tehty suunnitelmaa. Näistä kahdesta yksi näytti saaneen vain osittain jonkinlaista tukea esimerkiksi suomen kielen opiskeluun, mutta yksi haastateltavista oli jäänyt täysin ilman kotoutumista tukevia toimenpiteitä. Haastatteluista myös kävi ilmi, että ne, jotka olivat osanneet hakea tukea kotoutumiseensa, olivat saaneet siihen ohjausta ystäviltä ja muilta maahanmuuttajilta. Tästä päätellen ei voida siis olettaa, että suomalainen puoliso osaisi ohjata ulkomaalaisen puolisonsa hakemaan oikeanlaista tukea kotoutumiseensa tai että suomalainen puoliso ylipäätään auttaisi ulkomaalaista puolisoaan sopeutumaan. Vastuu

kotouttamisesta ei ole suomalaisella puolisoilla. Vähintään ensimmäisten kolmen vuoden aikana valtion ja kunnan tulisi huolehtia Suomeen muuttaneen ulkomaalaisen puolison kotoutumisen edistämisestä: kielen opiskelusta, suomalaiseen yhteiskuntaan ja kulttuuriin perehdyttämisestä ja maahanmuuttajan sopeutumista edistävästä jatkotoimenpiteistä kuten opiskelusta tai työllistymisen parantamisesta. Suomalainen puoliso ei aina tarjoa suotuisaa mahdollisuutta tutustua suomalaiseen yhteiskuntaan ja kulttuuriin eikä välttämättä avaa tietä kielen oppimiseen sosiaalisten verkostojensa kautta. Tätä tapahtuu kyllä, mutta tällaista tapahtumaketjua ei voida asettaa oletusarvoksi jokaisen avioliittomuuttajan kohdalla.

Tärkeää on myös pohtia yhteiskunnan asenneilmastoa sekä avioliittomuuttajien kanssa työskentelevien sosiaali- ja kirkonalan ammattilaisten suhtautumista monikulttuurisiin avioliittoihin ja avioliittomuuttajiin. Maahanmuuttajat koetaan helposti riesana, jos yhteiskunta kieltäytyy hyödyntämästä kaikkea maassa olevaa sosiaalista ja inhimillistä pääomaa (Söderling 2013, 21.) Haastateltavilla oli varsin kirjavia kokemuksia viranomaisten kohtaamisesta ja siitä, miten heille oli räätälöity tukea ja toimenpiteitä. Heidän kokemuksensa viestivät epätasa-arvoisesta kohtelusta, ja varsinkin niissä tilanteissa, joissa työntekijä oli tyytynyt keskustelemaan vain suomalaisen puolison kanssa ulkomaalaisen puolison asioista tämän läsnä ollessa. Yhdenvertaisuuslaki velvoittaa julkisten palvelujen työntekijöitä etnisen yhdenvertaisuuden edistämiseen kaikessa toiminnassaan. Riittävä tavoite ei ole se, että asiakkaita kohdellaan samalla tavalla, sillä maahanmuuttajien erityistarpeiden huomioimatta jättäminen voi johtaa syrjintään ja lisätä eriarvoisuutta. (Peltola & Metso 2008, 34.) Erilaisista kulttuureista tulevien ihmisten kohtaamisessa on pohjimmiltaan kyse omasta asennoitumisesta. Ensinnäkin on tärkeää tuntea itseään ja oman kulttuurinsa lähtökohtia tiedostaen, miten oma kulttuuriympäristö on muokannut omaa persoonaa, ja sitä kautta oppia ymmärtämään myös muista kulttuureista tulevia. On kyse jatkuvasta matkasta omaan itseen ja sieltä takaisin toisten luo. Tästä juontuva monikulttuurinen tietoisuus on välttämätön edellytys aidolle erilaisuuden ymmärtämiselle ja arvostamiselle. (Puukari & Korhonen 2013, 36.) Tulevana sosiaali- ja kirkonalan ammattilaisena haluan tuoda esille tämän asian vakavuuden. Haastateltavien omakohtaisten kokemusten perusteella haluan

omalta osaltani olla edistämässä sitä, että asenneilmapiiri maahanmuuttajia kohtaavien työntekijöiden keskuudessa olisi hyväksyvä, avoin ja aidosti välittävä. Tällaiseen toimintatapaan haluan rohkaista myös kaikkia muita sosiaali- ja kirkon alalla toimivia henkilöitä.

6.2 Seurakunnan rooli avioliittomuuttajien tukijana

Tulevana sosionomi (AMK) –diakonina haluan myös tarkastella ja pohtia, mitä kirkolla ja seurakunnalla on tarjota avioliiton perusteella Suomeen muuttaneille maahanmuuttajille, ja miten kirkko voisi kutsua yhteyteensä ja toimintaansa myös avioliittomuuttajia. Kaikki haastateltavat kuvasivat olevansa jollain tavalla hengellisiä ja uskovansa Jumalaan. Suomen evankelis-luterilainen kirkkohallitus on lausunnossaan Maahanmuuton tulevaisuus 2020 –strategiassa korostanut nimenomaan uskonnon merkitystä kotoutumisessa. Monissa kulttuureissa uskonto on osa arkea ja elämän perustarpeiden toteuttamista. Lausunnon mukaan suurin osa maahanmuuttajista on kristittyjä, jolloin kirkko paikallisena ja universaalina yhteisönä voi edistää maahanmuuttajan sopeutumista ja oman paikan löytämistä suomalaisessa yhteiskunnassa. Seurakunta voi olla paikka, jossa maahanmuuttaja kokee yhteisöllisyyttä. Kirkon pitkä kokemus monikulttuurisesta työstä kotimaassa ja ulkomailla tarjoaa ekumeenista ja uskontodialogista asiantuntemusta, jota tarvitaan maahanmuuttajien kotoutumisessa. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko i.a.) Kirkko voisi paljon näkyvämmiin hyödyntää tätä osaamistaan kehittämällä monikulttuurista toimintaansa ja tuomalla itseään esille myös ulkomaalaiselle väestölle Suomessa.

Kirkko kertoo virallisilla nettisivuillaan, että se tarjoaa neuvontaa ja tukea maahanmuuttajille ja heidän puolisoilleen. Monella seurakunnalla on maahanmuuttajatyöntekijä, joka vastaa tästä alueesta. Hänen tehtävänsä on auttaa maahanmuuttajaa toimimaan suomalaisessa yhteiskunnassa ja ohjata eteenpäin tarvittaessa. Sivuillaan kirkko korostaa monikulttuuristen pariin kulttuurieroista johtuvia haasteita tavallisten parisuhdekysymysten lisäksi. Vertaistuki nähdään tärkeänä; seurakunnan työntekijä voisi olla luomassa

sellaisia verkostoja, joissa monikulttuuriset parit voisivat tavata ja tukea toisiaan. Perheasiainneuvottelukeskus on mukana tukemassa monikulttuurisia parisuhteita ja perheitä. Palvelut ovat maksuttomia ja joissakin perheasiainkeskuksissa voi asioida myös englanniksi. Palvelua saa vaikka ei kuuluisi evankelis-luterilaiseen kirkkoon. Pareille järjestetään myös kursseja ja leirejä lähinnä pääkaupunkiseudulla. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko i.a.) Epäselväksi jää, onko kursseja ja leirejä suunnattu nimenomaan monikulttuurisille pareille. Tällaisille tapahtumille olisi varmasti kysyntää. Sitä kautta kirkko voisi luontevasti kutsua avioliittomuuttajia ja heidän puolisoitaan mukaan toimintaan osoittaen, että myös seurakunnasta saa tukea kotoutumiseen ja monikulttuurisen parisuhteen vahvistamiseen.

Kirkko kertoo itsestään ja toiminnastaan suppeammin englanninkielisillä sivuillaan; sieltä on löydettävissä vain pääajatus kirkosta ja sen toiminnasta (Evangelical Lutheran Church of Finland i.a.). Maahanmuuton lisääntyessä tulisi kirkon viestintää kehittää monikulttuurisemmaksi. Englanninkielistä viestintää tulisi laajentaa, mutta tietoa olisi hyvä olla saatavilla myös muilla kielillä. Tätä opinnäytetyötä varten haastatteleman henkilö ei tiennyt juuri mitään luterilaisesta kirkosta tai sen toiminnasta Suomessa. Jos kirkko kohdentaisi viestintäänsä selkeästi maahanmuuttajaryhmille, yhä useampi ulkomaalainen varmasti tulisi tutuiksi kirkon kanssa. Yksi haastateltava kertoi, että Brasiliassa seurakunnat kutsuvat yhteyteensä avoimemmin ja sinne on helppo mennä. Monet maahanmuuttajat olisivat varmasti halukkaita tulemaan kirkkoon kutsun saadessaan. Kuten tässä opinnäytetyössä tuli esille, on uskonto ja hengellisyys monille Suomeen muuttaville maahanmuuttajille luonnollinen osa elämää ja arkea. Kynnys tulla kirkkoon ei olisi heille kovin korkea. Maahanmuuttajat voivat olla myös omalta osaltaan rikastuttamassa seurakunnan hengellistä elämää. Muissa kulttuureissa hengellisyys on innostuneempaa ja erisävyistä kuin Suomessa. Tämä on positiivinen haaste kirkolle; miten hyödyntää ja vastaanottaa ulkomaalaisten tuoma hengellinen potentiaali?

On myös tärkeää huomioida, että usein avioliittomuuttajat tulevat kollektiivisemmista kulttuureista. Yhteisöllisyys ja sen luominen on heille luontevaa. Usein maahanmuuttajat kuuluvat erilaisiin ulkomaalaisista koostuviin

yhteisöihin. Halu olla mukana ja osallistua kuuluu kollektiiviseen elämäntapaan. Kirkon olisi helppo luoda sellaisia puitteita, mistä maahanmuuttajaparit ja -perheet voisivat innostua.

Suomessa kansainvälistä avioliittoneuvontaa on ollut viemässä eteenpäin venezuelalainen pastori Orlando Molina. Hän on työskennellyt maahanmuuttajatyön sihteerinä Helsingin hiippakunnassa johtaen kansainvälistä avioliittoneuvontaa, jota tarjottiin maahanmuuttajien omalla äidinkielellä. Työstä vastasi parinkymmenen papin ryhmä, joka palveli asiakkaita yli 15 kielellä. Maksuton neuvonta alkoi syksyllä 2001. Molinalla itsellään on 36 vuoden kokemus avioliitosta suomalaisen vaimon kanssa. Molina näkee tärkeäksi tavoitteeksi maahanmuuttajien viihtyvyyden lisäämisen ja suomalaisen yhteiskunnan ymmärtämisen. Kansainvälisessä neuvonnassa keskitytään nimenomaan kulttuuritaustan huomioimiseen avioliitossa. (Pohjola 2005.) Tämän tyyppisen työn kehittämiseksi laajemmaltikin olisi kiireellinen tarve. Monikulttuurisuus lisääntyy Suomessa jatkuvasti ja sen myötä myös monikulttuuriset avioliitot. Kirkko voisi kouluttaa kaikkia työntekijöitään, mutta erityisesti monikulttuurisesta työstä vastaavia työntekijöitään monikulttuuristen pariin kohtaamiseen. Jos seurakunnasta löytyy maahanmuuttajatyöntekijä, tulisi hänellä olla valmius avioliittomuuttajien ja heidän puolisoidensa kohtaamiseen ja auttamiseen. Verkostoiden ja toiminnan luominen ja kehittäminen täytyisi tulla myös käytäntöön asti.

On tärkeää pohtia seurakunnan sisäisiä jännitteitä monikulttuurisuuteen ja maahanmuuttoon liittyen. Minkälaista asennoitumista seurakunnan työntekijät ilmaisevat ulkomaalaisia kohtaan? Asenneilmaston tulisi seurakunnan työssä olla ennakkoluuloton ja hyväksyvä. Kirkon äänenä, käsinä ja jalkoina toimivat sen työntekijät sekä seurakuntalaiset. Jokainen voi tarkastella omia motiivejaan sekä suhtautumistaan monikulttuurisuuteen. Yhteisöllisyyden rakentumiseksi tarvitaan hyväksyvää ja avointa ilmapiiriä.

Monikulttuuristen avioliittojen myötä lisääntyvät myös monikulttuuriset perheet. Vanhemmuuteen tarvitsee erityistä tukea, kun aikuinen käy läpi omaa kotoutumisprosessiaan. Kaksikulttuuristen perheiden arjessa kulttuurit

törmäävät ja ristiriidat voimistuvat, jolloin kodista voi tulla taistelukenttä. (Roos 2009, 132-133.) Kirkon lapsi- ja perhetyötä tulisi kehittää monikulttuuristen perheiden huomioimiseksi ja tukemiseksi. Kaksikieliset ja kahden kulttuurin kodeissa kasvavat lapset tulisi huomioida esimerkiksi seurakunnan kerhotoiminnassa. Yhteiskunnassa ja koulumaailmassa monikulttuuriset perheet ja lapset ovat jo osa arkea.

Jatkotutkimusaiheeksi voisi nostaa esimerkiksi sen, miten kirkko voisi olla tukemassa monikulttuurisia avioliittoja tai miten kirkon jo olemassa olevaa monikulttuurista työtä voisi edelleen kehittää. Myös yleisemmin voisi tutkia laajempia ryhmiä avioliittomuuttajista ja analysoida heidän kokemuksiaan sopeutumisesta.

Opinnäytetyössäni näen monikulttuurisuuden positiivisena ilmiönä. Maahanmuuttajat voivat osaltaan olla rikastuttamassa yhteiskuntaa tuomalla oman kulttuurisen kokemuksensa, tietämyksensä ja osaamisensa osaksi sitä. Maahanmuuttajilla on arvokasta kokemustietoa suomalaisesta yhteiskunnasta, jota he tarkastelevat erilaisten lasien läpi. Monikulttuurisuus antaa mahdollisuuden tutkia ja kehittää yhteiskunnan rakenteita. Vastaavasti suomalaisilla on paljon annettavaa tiedollisesti, taidollisesti ja kulttuurillisesti Suomeen muuttaville ulkomaalaisille. Monikulttuurisuus tulisi nähdä mahdollisuutena eikä taakkana. Yhden haastateltavan sanat tukevat tätä näkemystä erittäin hienosti:

Mun mielestä Suomessa pitäis ylipäätään antaa enemmän arvoa ulkomaalaisille ja sille mitä ne voi antaa ja tuoda lisää suomalaiseen yhteiskuntaan eikä nähdä meitä taakkana, joka vaan syö verorahoja. Koska jos mä vielä palaan Brasiliaan joku päivä niin mä aion viedä sinne paljon uusia asioita ja arvoja mitä mä oon oppinut Suomessa. Suomessa tarvittaisiin enemmän avoimuutta kulttuurien suhteen. Siinä vois tapahtua arvokasta tiedon ja taidon vaihtoa, joka rikastuttaisi varmasti molempia osapuolia. (H6)

6.3 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Sosiaalialan ammattieettisten ohjeistusten mukaisesti (Talentia 2013) toimiminen oli pohjana tässä tutkimuksessa. Aineiston keruussa ja haastatteluissa aihepiirit olivat arkoja. Se vaati minulta sensitiivistä otetta haastattelutilanteissa. Turvasin haastateltavien itsemääräämisoikeuden toteutumisen kertomalla, että haastattelu on vapaaehtoinen ja että kaikkiin kysymyksiin ei ole halutessaan pakko vastata. Kunnioitin jokaisen haastateltavan ihmisarvoa kohtelemalla heitä oikeudenmukaisesti ja tasa-arvoisesti. En myöskään johdatellut haastateltavien vastauksia vaan pyrin antamaan heille selkeitä kysymyksiä, joihin he saivat vastata oman ymmärryksensä ja mielipiteensä mukaisesti.

Osa haastateltavista kertoi ennen haastattelua olevansa jännittynyt ja pelkäävänsä, vastaako oikein. Keskustelimme asiasta ja selvensin, että oikeat vastaukset ovat heidän omat mielipiteensä ja näkemyksensä. Kerroin, että tärkeintä on olla avoin ja rehellinen. Keskustelimme myös muista aiheista tutkimuksen ulkopuolella, jotta haastattelutilanne olisi mahdollisimman vapaa ja luonteva. Haastateltavat olivat tilanteessa rentoja ja halukkaita vastaamaan kaikkiin kysymyksiin. Haastateltavien anonyymiydestä huolehdittiin. Heidän sanomisiansa tullaan käyttämään vain ja ainoastaan tämän tutkimuksen hyödyksi. Kaikki haastateltavilta saatu aineisto ja nauhoitetut puhelinkeskustelut tuhotaan tutkimuksen päätyttyä.

Tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa täytyy ottaa huomioon kulttuurilliset seikat; vaikka tunnen brasilialaista kulttuuria, on hyvä huomioda, että haastateltavat olivat kotoisin hyvin erilaisilta alueilta Brasiliasta. Lisäksi eriasteinen tuttuus haastateltavien kanssa voi vaikuttaa tutkimuksen luotettavuuteen. Haastateltaville kuitenkin kerrottiin, että kysymyksessä on opinnäytetyöhön kuuluva tutkimus. Pyrin omalla käytökselläni haastattelutilanteissa ammatillisuuteen säilyttäen kuitenkin rennon ja avoimen ilmapiirin. Tutkimuksen luotettavuuteen voi toki vaikuttaa se, että haastattelin vain tiettyyn kansallisuuteen kuuluvia henkilöitä. Luotettavuuteen voi myös

vaikuttaa se, että olen itse kääntänyt aineiston portugalista suomeksi. Omasta kielitaidostani ei ole muuta todistetta kuin oma arvioni.

Luotettavuuden näkökulmasta voidaan myös pohtia sitä, onko sillä, että haastateltavat ovat kaikki syntyneet 1980-luvulla ja muuttaneet Suomeen viimeisten kuuden vuoden aikana merkitystä tutkimuksen luotettavuudelle. Toisaalta heidän kokemuksiaan oli helpompi peilata kotouttamiskäytäntöihin ja -palveluihin, sillä niiden olisi pitänyt olla kaikille suunnilleen samat ja yhdenvertaiset. Tutkimuksesta kuitenkin käy ilmi, että jokaisen polku on ollut varsin erilainen ja tuen ja palvelujen saanti vaihdellut suurestikin. Tämä antaa ajankohtaista tutkimustietoa kotouttamiskäytännöistä ja -palveluista tämän maahanmuuttajaryhmän kontekstissa.

LÄHTEET

- Aaltola, Juhani & Valli, Raine 2011. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Alitolppa-Niitamo, Anne 1993. Kun kulttuurit kohtaavat: matkaopas maahanmuuttajan kohtaamiseen ja kulttuurien väliseen vuorovaikutukseen. Keuruu: Kustannusosakeyhtiö Otavan painolaitokset.
- Alitolppa-Niitamo, Anne; Söderling, Ismo; Fågel, Stina 2005. Olemme muuttaneet. Näkökulmia maahanmuuttoon, perheiden kotoutumiseen ja ammatillisen työn käytäntöihin. Helsinki: Väestöliitto. <http://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/d9adec054975679639c909e264281dd0/1459357549/application/pdf/490819/Olemmemuuttaneet.pdf>
- Alitolppa-Niitamo, Anne; Fågel, Stina; Säävälä, Minna 2013. Olemme muuttaneet –ja kotoudumme. Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä. Helsinki: Väestöliitto. http://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/d1e3cde22cb67f93f349ad3737cf8d5f/1459339901/application/pdf/4715338/Olemme%20muuttaneet%20-%20ja%20kotoudumme_final%202608%20%283%29.pdf
- Anglé, Jaana 2014. Maahanmuuttajan puolisona Suomessa: narratiivinen tutkimus kestävästä monikulttuurisista avioliitoista. Rovaniemi: Lapin yliopistopaino.
- Anttoora, Marjo 2014. Valtiovallan tervehdys. Teoksessa Elli Heikkilä, Päivi Oksi-Walter & Minna Säävälä (toim.) Monikulttuuriset avioliitot sillanrakentajina 2014. Turku: Siirtolaisuusinstituutti, 6-8.
- Arajärvi, Pentti 2009. Maahanmuuttajien työllistyminen ja kannustinloukut. Sisäasiainministeriön julkaisu 2/2009. Helsinki: Sisäasiainministeriö.
- Arteva, Sinikka 2000. Rakastuin ulkomaalaiseen: myötä- ja vastoinkäymiset kahden kulttuurin parisuhteissa. Helsinki: Tammi.
- Azevedo, Reinaldo 2012. O IBGE e a religiao. 29.06.2012. Veja. <http://veja.abril.com.br/blog/reinaldo/geral/o-ibge-e-a-religiao->

%E2%80%93cristaos-sao-868-do-brasil-catolicos-caem-para-646-evangelicos-ja-sao-222/

- Dessen Auxiliadora, Maria & V.Torres, Cláudio 2002. Family and socialization factors in Brazil. Washington: Center for Cross-Cultural Research. <http://www.wvu.edu/culture/DennenTorres.htm>
- Edu.fi i.a. Viitattu 8.3.2016. Kielitaidon tasojen kuvausasteikko. http://www.edu.fi/download/119698_taitotasot.pdf
- Evangelical Lutheran Church of Finland i.a. Viitattu 3.4.2016. <http://evl.fi/EVLen.nsf/>
- Heikkilä, Elli 2014. Monikulttuurisiin avioliittoihin liittyviä kansainvälisiä ja kotimaisia ulottuvuuksia. Teoksessa Elli Heikkilä, Päivi Oksi-Walter & Minna Säävälä (toim.) Monikulttuuriset avioliitot sillanrakentajina. Turku: Siirtolaisuusinstituutti, 9-19.
- Hel.fi 2016. Valtion kotouttamisohjelma vuosille 2016-2019. Luonnos 12.1.2016. http://www.hel.fi/static/public/hela/Kaupunginhallitus/Suomi/Paatosti-edote/2016/Kanslia_2016-02-08_Khs_5_Pt/10EEEEAAD-A866-4808-AF7C-B1D8773F70BC/Liite.pdf
- Hiltunen, Saara 2012. Maahanmuuttajan matka suomalaiseen yhteiskuntaan. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun julkaisuja B:42. Joensuu: Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu.
- Lainiala, Lassi & Säävälä, Minna 2012. Rakkautta, rikkautta ja ristiriitoja: suomalaisten solmimat kaksikulttuuriset avioliitot. Perhebarometri 2012. Helsinki: Väestöliitto.
- Lumio, Milla 2014. Hymyn takana- thaimaalaiset maahanmuuttajat ja suomalais-thaimaalaiset avioliitot. Teoksessa Elli Heikkilä, Päivi Oksi-Walter ja Minna Säävälä 2014. Monikulttuuriset avioliitot sillanrakentajina. Turku: Siirtolaisuusinstituutti, 36-51.
- Martikainen, Tuomas & Tiilikainen, Marja 2007. Käsitteet, tutkimus ja haasteet. Teoksessa Tuomas Martikainen & Marja Tiilikainen toim. Maahanmuuttajanaiset: kotoutuminen, perhe ja työ. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja. Helsinki: Väestöliitto, 15-37.

- Migri.fi i.a. Viitattu 3.12.2015. Vireille tulleet hakemukset.
http://www.migri.fi/download/63426_Vireille_tulleet_hakemukset_ka_sittelyperusteittan_1.1.-31.10.2015.pdf?f431cbc087e3d288
- Migri.fi i.a. Viitattu 3.12.2015. Ratkaisut perusteittain.
http://www.migri.fi/download/63429_Ratkaisut_perusteittain_1.1.-31.10.2015.pdf?7bb46fc187e3d288
- Migri.fi 2015 Viitattu 25.3.2016. Suomessa vakinaisesti asuvat ulkomaalaiset 31.12.2015, ennakkotieto.
http://www.migri.fi/download/65343_suomessa_asuvat_ulkomaalaiset_12_ennakko_2015.pdf?9671e8ca7c3ed388
- Migri.fi 2016. Vireille tulleet ensimmäiset oleskelulupahakemukset.
http://www.migri.fi/download/65483_Vireille_tulleet_oleskeluluvat_hakuperusteittain_1.1.-31.1.2016.pdf?23e611826646d388
- Migri.fi 2015. Vireille tulleet ensimmäiset oleskelulupahakemukset.
http://www.migri.fi/download/64976_Vireille_tulleet_hakuperusteittain_2015.pdf?15e21b826646d388
- Mäkelä, Terhikki 2007. Miksi äidinkieli tarvitsee tukea? Teoksessa Sirkku Latomaa (toim.) Oma kieli kullaan kallis. Opas oman äidinkielen opetukseen. Helsinki: Opetushallitus. 14-15.
- Mäkisalo-Ropponen, Merja 2012. Tavoitteena kotoutuminen–Valtion kotouttamisohjelman 2012-2015 painopistealueita. Teoksessa Saara Hiltunen, Minna Havi, Mervi Lätti, Anna Liisa Westman 2012 (toim.) Maahanmuuttajan matka suomalaiseen yhteiskuntaan. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun julkaisuja B:42. Joensuu: Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu. 20-29.
- Ojala, Raisa 2004. Jeito brasileiro. Bisnestä ja kulttuuria Brasiliassa. Multikustannus Oy: Helsinki.
- Oksi-Walter, Päivi; Roos, Jonna; Viertola-Cavallari, Ritva 2009. Monikulttuurinen perhe. Helsinki: Kustannus Oy Arkki.
- Opetusministeriö 2009. Kulttuuripolitiikan strategia 2020. Opetusministeriön julkaisuja 2009:1 2. Opetusministeriö: Helsinki.
<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2009/liitteet/opm12.pdf>

- Pohjola, Johanna 2005. Kansainvälinen rakkaus on rikkaus. Maailman kuvalehti. 19.5.2005. http://www.kepa.fi/kumppani/arkisto/2005_6-7/4229
- Puukari, Sauli & Korhonen, Vesa 2013. Monikulttuurinen ohjaus kotoutumista tukevassa työssä. Teoksessa Anne Alitolppa-Niitamo, Stina Fågel ja Minna Säävälä (toim.) Olemme muuttaneet – ja kotoudumme. Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä. Helsinki: Väestöliitto. 63-77. http://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/6d7a5fe410b895ab3e61857f66eadc9b/1459709212/application/pdf/4715338/Olemme%20muuttaneet%20-%20ja%20kotoudumme_final%202608%20%283%29.pdf
- Ribeiro, Paulo Silvino i.a. Cultura brasileira: da diversidade à desigualdade. Brasil Escola. Viitattu 2.4.2016. <http://brasilecola.uol.com.br/sociologia/cultura-brasileira-diversidade-desigualdade.htm>
- Roos, Jonna 2009. Monikulttuuriset perheet Suomessa. Teoksessa Päivi Oksil-Walter, Jonna Roos ja Ritva Viertola-Cavallari 2009. Monikulttuurinen perhe. Helsinki: Kustannus Oy Arkki, 128-156.
- Saarinen, Aino 2007. Venäläiset maahanmuuttajat ”naisystävällisessä” Pohjolassa: Kansalaisuus ja stigmatisoitunut identiteetti. Teoksessa Tuomas Martikainen & Marja Tiilikainen (toim.) Maahanmuuttajanaiset: kotoutuminen, perhe ja työ. Helsinki: Väestöliitto, 125-146.
- Saukkonen, Pasi 2013. Erilaisuuksien Suomi. Vähemmistö- ja kotouttamispolitiikan vaihtoehdot. Helsinki: Gaudeamus.
- Schubert, Carla 2013. Kotoutumisen psykologiaa. Teoksessa Anne Alitolppa-Niitamo, Stina Fågel ja Minna Säävälä (toim.) Olemme muuttaneet – ja kotoudumme. Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä. Helsinki: Väestöliitto, 63-77. http://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/6d7a5fe410b895ab3e61857f66eadc9b/1459709212/application/pdf/4715338/Olemme%20muuttaneet%20-%20ja%20kotoudumme_final%202608%20%283%29.pdf

- Sisäministeriö 2013. Valtioneuvoston periaatepäätös maahanmuuton tulevaisuus 2020 –strategiasta. Helsinki. https://issuu.com/sisaministerio/docs/maahanmuuton_tulevaisuus_2020_low-r?e=0/6174010
- Suomen evankelis-luterilainen kirkko i.a. Minullako kulttuurisokki? Viitattu 14.3.2016. http://evl.fi/ulkosuomalaiset/evl_Content459928
- Suomen evankelis-luterilainen kirkko i.a. Kirkkohallituksen lausunto: Uskonnon merkitys maahanmuuttajan kotoutumisessa on perusteltua. Viitattu 2.4.2016. <http://evl.fi/EVLUutiset.nsf/Documents/146E460A6A7B59B0C2257B39002FE61F?OpenDocument&lang=FI>
- Suomen evankelis-luterilainen kirkko i.a. Maahanmuuttajalle tukea ja turvallista yhteyttä. Viitattu 3.4.2016. <http://evl.fi/EVLfi.nsf/Documents/A02091BF9BCCC900C2257480003C8455?OpenDocument&lang=FI>
- Suomen evankelis-luterilainen kirkko i.a. Parisuhde ja perheneuvonta. Viitattu 4.4.2016. <http://evl.fi/EVLfi.nsf/Documents/8ED72C58C535261DC22574830028355D?OpenDocument&lang=FI>
- Säävälä, Minna 2010. Monikulttuuriset avioliitot näkyvät yhä enemmän suomalaisessa arjessa. ETMU. Viitattu 3.12.2015. <http://etmu.fi/monikulttuuriset-avioliitot-nakyvat-yha-enemman-suomalaisessa-arjessa-2/>
- Söderling, Ismo 2013. Maahanmuutto ja suomalaisten asenteet. . Teoksessa Anne Alitolppa-Niitamo, Stina Fågel ja Minna Säävälä (toim.) Olemme muuttaneet – ja kotoudumme. Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä. Helsinki: Väestöliitto, 63-77. http://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/6d7a5fe410b895ab3e61857f66eadc9b/1459709212/application/pdf/4715338/Olemme%20muuttaneet%20-%20ja%20kotoudumme_final%202608%20%283%29.pdf
- Talentia ry 2013. Arki, arvot, elämä, etiikka. Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. Helsinki: Talentia ry. http://www.talentia.fi/files/558/Etiikkaopas_2013_net.pdf

- Tilastokeskus.fi 2010. Ulkomaalaisten perheiden määrä kasvaa, osuus yhä pieni. Viitattu 3.12.2015.
http://tilastokeskus.fi/til/perh/2009/02/perh_2009_02_2010-11-30_tie_001_fi.html
- Tilastokeskus 2013. Ulkomaalaiset ja siirtolaisuus 2012. Viitattu 3.12.2015.
http://www.stat.fi/tup/julkaisut/tiedostot/julkaisuluettelo/yvrm_ulsi_201200_2013_9847_net.pdf
- Väestöliitto 2015. Minna Säävälä.
http://www.vaestoliitto.fi/@Bin/4793347/Minna+S%C3%A4%C3%A4v%C3%A4l%C3%A4_kotisivuille_suomeksi.pdf
- Väestöliitto i.a. Viitattu 13.3.2016. Yhteisöllinen ja yksilöllinen kulttuuri.
http://www.vaestoliitto.fi/monikulttuurisuus/tietoa-monikulttuurisuudesta/monikulttuurinen_parisuhde/yhteisollinen_ja_yksilollinen_ku/
- Walldén, Mika 2012. Oleskelulupa-asioiden perusteet. Maahanmuuttovirasto, maahanmuuttoyksikkö.
http://www.hel.fi/hel2/Helsinginseutu/Hankkeet/NEO/NEO_perhesid_e_051012.pdf
- http://www.vaestoliitto.fi/monikulttuurisuus/tietoa-monikulttuurisuudesta/monikulttuurinen_parisuhde/kirjallisuutta/